

تأثیر فضای سایبری بر بزهکاری اطفال و نوجوانان (مطالعه موردی در سطح شهرستان ارومیه)

فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین

Print ISSN: 2717- 1469
Online ISSN: 2717 – 1477

ISC.SID.NOORMAGZ.MAGIRAN
GOOGLESCHOLAR.ENSANI
www.jaml.ir

سال ۱۴۰۴، سال ششم، شماره ۲۲،
صفحات ۲۱-۱

نیلوفر باباحسن زاده گروه حقوق، واحد شبستر، دانشگاه آزاد اسلامی، شبستر، ایران

دکتر کیوان حیدر نژاد گروه حقوق واحد شبستر، دانشگاه آزاد اسلامی، شبستر، ایران
keyvan1362@iau.ac.ir

چکیده

زمینه و هدف: بررسی تأثیر فضای سایبری بر بزهکاری اطفال و نوجوانان دختر و پسر در کانون و اصلاح و تربیت شهر ارومیه می باشد. روش تحقیق: در دو مرحله و در دو بخش کیفی و کمی انجام شده است. در بخش کیفی و برای پاسخ به سوال اول پژوهش و جهت تعیین عوامل موثر بر تأثیرپذیری کودکان و نوجوانان از فضای سایبری از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شده است. در بخش کمی و برای پاسخ به سوال دوم و سوم پژوهش و تعیین و رتبه بندی عوامل موثر بر بزهکاری اطفال و نوجوانان در فضای سایبری از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. جامعه آماری کودکان و نوجوانان معرفی شده به کانون و اصلاح و تربیت شهر ارومیه که با استفاده از روش نمونه گیری و جدول مورگان ۱۰۵ نفر از آن ها به عنوان نمونه و به روش تصادفی ساده نمونه گیری شده اند. نتیجه گیری: با توجه به نتایج به دست آمده در این تحقیق می توان عنوان نمود بین استفاده از فضای سایبری با مولفه های هرزه گری، خشونت، ضعف باورهای دینی و شبهه های فکری در اطفال و نوجوانان رابطه معنی دار و مثبت وجود دارد.

واژگان کلیدی: فضای سایبری، بزهکاری، اطفال و نوجوانان، ارومیه

طبقه بندی JEL: فقه - حقوق - جزا و جرم شناسی - حقوق بین الملل - حقوق خصوصی

The Impact of Cyberspace on Child and Adolescent Delinquency
(A Case Study in Urmia County)

Scientific Journal of Modern
Jurisprudence and Law

Print ISSN: 2717- 1469
Online ISSN: 2717 - 1477

Profile in ISC,SID, Noormags,
Magiran, Ensani,
GoogleScholar
www.jaml.ir

Year 2025, Sixth year, Issue 22

Pages 1-21

Niloufar Department of Law, Shabestar Branch, Islamic Azad University, Shabestar, Iran

Babahassanzadeh

Dr. Keyvan Heydarnejad Law Department, Shabestar Branch, Islamic Azad University, Shabestar, Iran

keyvan1362@iau.ac.ir

Abstract

Background and Objective: To investigate the impact of cyberspace on delinquency of children and adolescents, both boys and girls, in the Urmia Correctional and Education Center.

Research Method: It was conducted in two stages and in two qualitative and quantitative parts. In the qualitative part, to answer the first research question and to determine the factors affecting the influence of children and adolescents on cyberspace, a semi-structured interview was used. In the quantitative part, to answer the second and third research questions and to determine and rank the factors affecting delinquency of children and adolescents in cyberspace, a researcher-made questionnaire was used. The statistical population was children and adolescents introduced to the Urmia Correctional and Education Center, of which 105 were sampled using the Morgan table sampling method and a simple random sample.

Conclusion: According to the results obtained in this study, it can be stated that there is a significant and positive relationship between the use of cyberspace and the components of promiscuity, violence, weak religious beliefs, and intellectual doubts in children and adolescents.

Keywords: Cyberspace, Delinquency, Children and Adolescents, Urmia

مقدمه

از اطلاعات قرار می دهد که بخش زیادی از آنها به علت نداشتن تناسب با سن و عقل و همچنین دانش و اطلاعات کودکان و نوجوانان می توانند اثرات منفی بر کودکان و نوجوانان بگذارند. کودکان و نوجوانان ذاتا کنجکاو هستند و کنجکاوی نسبت به موضوعات جنسی، گذراندن اوقات فراغت، اعتیاد به اینترنت، ارضای نیازهای روانی، پاسخ به نیازهای بلوغ زودرس از جمله مهمترین تمایلات کودکان برای استفاده از فضای سایبری است که مقدمه بزهکاری کودکان و اطفال محسوب می شوند (کرامتی معز و همکاران، ۱۳۹۸، ۴۵). بررسی آمارهای پلیس فتا و سازمان زندانها حکایت از کاهش سن مجرمان سایبری دارد. در عصر حاضر استفاده از اینترنت، گوشی های هوشمند، تبلت ها، رسانه های اجتماعی و انواع برنامه های کاربردی مبتنی بر وب به طور چشمگیری افزایش یافته است. این به بخش جدیدی از زندگی روزمره تبدیل شده است، به ویژه برای نوجوانان، زیرا آنها کسانی هستند که از این اشکال جدید ارتباط بیشتر استفاده می کنند. این پیشرفت فناوری علاوه بر مزیت های زیادی که برای نوجوانان داشته، پیامدهای منفی نیز برای آنها داشته است. نوجوانان فرصت بیشتری برای رفتار بزهکارانه و ضداجتماعی دارند و در فضای سایبر نوجوانان حتی راحت تر از آفلاین از مرزها عبور می کنند. بنابراین مشخص شدن تاثیر فضای سایبری بر بزهکاری اطفال و نوجوانان و یافته های پژوهش حاضر می تواند کاربردهای زیادی برای کانون های اصلاح، حل پرونده های بزهکاری کودکان و نوجوانان، مدارس، خانواده ها و خود دانش آموزان داشته باشد. از طرف دیگر، اگرچه برخی از پژوهش ها در داخل کشور به بررسی تاثیر فضای مجازی بر بزهکاری اطفال و نوجوانان پرداخته اند (ناصری، ۱۴۰۱؛ مرادی، ۱۳۹۸؛ کرامتی معز و همکاران، ۱۳۹۸). اما تقریباً همه این پژوهش ها به صورت کتابخانه ای و نظری به بررسی آن پرداخته اند و تاثیر فضای سایبری بر بزهکاری را از دیدگاه خود اطفال و کودکان بررسی نکرده اند و یا آنکه از دیدگاه جرم شناختی به بررسی روش های پیشگیری پرداخته اند، در حالی که هنوز تاثیر فضای سایبری بر بزهکاری اطفال و نوجوانان بررسی نشده و شکاف پژوهشی مشهود است. همچنین، در مورد نحوه تاثیرگذاری فضای مجازی بر افزایش بزهکاری اطفال و نوجوانان در جامعه اتفاق نظر وجود ندارد. بنابراین پژوهش حاضر تلاش کرده با پوشش دادن این شکاف پژوهشی به بررسی تاثیر فضای مجازی بر بزهکاری اطفال و نوجوانان از دیدگاه

امروزه فضای مجازی به عنوان یکی از ابزارهای اصلی انتقال و گسترش ارزش های فرهنگی و اجتماعی، در رفتار اطفال و نوجوانان و تغییر رفتار اجتماعی آنان دارای نقش مهمی است. عصری که در آن قرار داریم، عصر ارتباطات و عصر سلطه پدیده فضای مجازی بر زندگی انسان هاست بی گمان برنامه های رادیویی و تلویزیونی موفق گشته اند افکار و عقاید انسان های بیشماری را دستخوش تغییر سازند. تمدن منحط غرب برای ترویج سکولاریسم اقدام به تأسیس هزاران شبکه رادیویی و تلویزیونی کرده است که به صورت شبانه روزی برنامه های گوناگونی را با این هدف پخش می کنند. نسل جدید جهان ترکیبی از بالاترین کاربران اینترنت در جهان است که بیش از ۹۰ درصد نوجوانان بین سنین ۱۲ تا ۱۸ سال از اینترنت در سراسر جهان استفاده می کنند (جوز و بهاوانی، ۲۰۲۴، ۳۷). با وجود مزیت های بسیار زیاد اینترنت، اما تبدیل به ابزاری برای بزهکاری شده که کودکان و نوجوانان نیز می توانند بخشی از آن باشند. با وجود آنکه داده های دقیقی در مورد بزهکاری اطفال و نوجوانان وجود ندارد، اما برآوردها نشان می دهد که نزدیک به ۲۰ میلیون کاربر اینترنت در ایران به ویژه پس از شیوع کووید-۱۹ اطفال و نوجوانان هستند (شهسواری، ۱۴۰۲، ۱۰۷). با ظهور فناوری دیجیتال، کودکان و نوجوانان از اینترنت و فناوری های سایبری برای ساخت شبکه های اجتماعی خود استفاده کرده اند تا بتوانند در فعالیت های آموزشی شرکت کرده و کیفیت زندگی خود را بهبود بخشند (داوود و همکاران، ۲۰۲۰، ۲۹). اما متأسفانه برخی از کودکان و نوجوانان از این فناوری های سایبری برای ارتکاب فعالیت های غیرقانونی استفاده کرده و در رفتارهای انحرافی و یا نامطلوب در فضای سایبری وارد می شوند که معمولاً به آن بزهکاری سایبری اطفال و نوجوانان یا انحراف سایبری گفته می شود (لی و همکاران، ۲۰۱۸، ۲۸۸). به طور کلی، بزهکاری اطفال و نوجوانان به مشارکت کودکان و نوجوانان در رفتارهای غیرقانونی و رفتارهای نادرست و نقض هنجارهای اجتماعی گفته می شود که ادبیات پژوهش آن را یکی از جدی ترین مشکلات عصر حاضر دانسته اند که بر رشد روانشناختی و کارکردهای تحصیل کودک و نوجوان تاثیر می گذارد (ولیمیز، ۲۰۲۳، ۵۹). ضرورت پژوهش از دو دیدگاه کاربردی و نظری می توان بررسی کرد. از دیدگاه کاربردی می توان گفت که فضای سایبری کاربران کم سن و سال را در برابر دنیایی

سایبری و تأثیری که می‌تواند بر افزایش بزهکاری اطفال و نوجوانان داشته باشد، مشخص شود. اما به دلیل آنکه سایبر و جرایم سایبری پدیده نسبتاً جدیدی است و از یک طرف چون تکنولوژی های آن هر روز در حال گسترش و پیشرفت است، و از طرف دیگر پس از شیوع کووید-۱۹ و قرار گرفتن تلفن های همراه در اختیار کودکان و نوجوانان و دسترسی آسان آنها به فضای سایبری، هنوز روشن نیست که فضای سایبری چه تأثیری بر افزایش بزهکاری نوجوانان و کودکان دارد. ر حالی که بررسی های صورت گرفته بر روی پرونده های بزهکاری اطفال و نوجوانان در کشور نشان می‌دهد، هک گوشی های تلفن همراه و شبکه های اجتماعی، برداشت های غیرمجاز، هتک حیثیت و حرمت افراد و مزاحمت های اینترنتی مهم ترین جرایم سایبری مجرمان کوچک است، به طوری که جرایم اطفال و نوجوانان در سال ۱۴۰۲ نسبت به ۱۴۰۱ بیش از ۵۰ درصد رشد داشته است (حسین زاده، ۱۴۰۲).

۱- ادبیات نظری پژوهش

۱-۱- بزهکاری

بزهکاری در معنا و مفهوم لفظی خود مل خطائی قلمداد می شود که ناشی از ترک انجام وظیفه قانونی با انجام یک عمل خطائی است که جرم قلمدا نمی شود که این لفظ بیشتر برای کودکان و اطفال به کار برده می شود. بزهکاری در هر حال از لحاظ اصطلاحی معنای بسیار نزدیکی با جرم دارد ولی به این لحاظ در برابر اطفال استعمال می شود که اطفال با توجه به روح لطیف و ساده ای که دارند نامناسب است که آنها را به مجرم و تبهکاری عنوان کرد و از این حیث اطفال بزهکار نامیده می شوند و در برخی از موارد نیز بزهکار به فردی اطلاق میشود که صرفاً مرتکب جرم نشده ولی به طور کلی فردی سرکش و ضد اجتماعی باشد. علی ایحال بزهکاری اطفال یکی از مسائل و مشکلات بغرنج جوامع امروز که توجه بسیاری از روان شناسان، جامعه شناسان و حقوقدانان را به خود جلب کرده است مسأله رواج بزهکاری در بین اطفال و جوانان است. بزهکاری از نظر حقوقی به اعمالی گفته می شود که برخلاف قوانین، مقررات و هنجارهای اجتماعی از سوی جوانان زیر ۱۸ سال صورت می گیرد. امثالی مثل غیبت از مدرسه، دروغگویی های مکرر، فرار از خانه، ولگردی، گدایی، ایجاد حریق، تخریب، رانندگی بدون گواهینامه، سرقت، حمل مواد مخدر، زیر پا گذاشتن حقوق دیگران، انحرافات

کاربردی بپردازد و یافته های پژوهش حاضر می تواند ضمن کمک به خانواده ها و کانون های اصلاح و تربیت کودکان و نوجوانان، به جامعه پژوهشی کشور در شفاف سازی این موضوع کمک کند. علاوه بر آن، به دلیل آنکه پژوهش حاضر از روش آمیخته برای بررسی استفاده خواهد کرد، بنابراین با بررسی دیدگاه خود نوجوانان و کودکان و همچنین متخصصان مربوطه مانند متخصصان فضای دیجیتال و روان شناسان تلاش خواهد کرد زوایای مبهم تأثیر فضای مجازی بر بزهکاری کودکان و نوجوانان را شفاف کرده و به توسعه نظری این موضوع کمک کند. بنابراین به توجه به اهمیت تأثیر فضای سایبری بر بزهکاری اطفال و نوجوانان و افزایش میزان جرایم سایبری کودکان و نوجوانان و با توجه به اینکه ارومیه جرم خیزترین شهر آذربایجان غربی است و مساله جرایم اطفال ونوجوانان در شهر ارومیه تا حدودی نادیده گرفته شده است، پژوهش حاضر تلاش کرده جهت بررسی این مساله به این سوال پاسخ دهد که فضای سایبری چه تأثیری می تواند بر بزهکاری اطفال و نوجوانان داشته باشد؟. از داخل و خارج از کشور تحقیقات و مطالعات نسبتاً زیادی به بررسی فاکتورهای مرتبط با بزهکاری اطفال و نوجوانان در کشورهای مختلف پرداخته انداز این قبیل مطالعات: (چن و چنگ ، ۲۰۲۰؛ گیوری نیا و همکاران، ۱۴۰۱) و عوامل متعددی را در بزهکاری اطفال و نوجوانان موثر دانسته اند. در ایران فقر اقتصادی، فقدان طرح های فرهنگی، نابسامانی خانواده و بسیاری از فاکتورهای دیگر را در بزهکاری کودکان و نوجوانان موثر دانسته اند (گیوری نیا و همکاران، ۱۴۰۱). اما اطلاعات چندانی درباره رفتارهای بزهکارانه اطفال و نوجوانان در فضای سایبری در مقایسه با رفتارهای بزهکارانه غیرسایبری (سنتی) وجود ندارد. با وجود آنکه بسیاری از کودکان و نوجوانان علت گذراندن بیشتر وقت خود در فضای مجازی و سایبری را انجام تکالیف مدرسه عنوان می کنند، اما آمارها نشان می دهد که رفتارهای بزهکارانه کودکان و نوجوانان در فضای سایبری رو به افزایش است (ملکوتی، ۱۴۰۲، ۲۸۵). به طوری که بر اساس پژوهش های انجام شده بزهکاری سایبری در بین کودکان و نوجوانان مانند سرقت رسانه ای، پورنوگرافی اینترنتی، خشونت مجازی یا سایبری و مشاهده وب سایتهای غیرقانونی و با محدودیت سنی در سال های اخیر شیوع بیشتری پیدا کرده است (لی و همکاران، ۲۰۱۸، ۲۸۹)، برای پیشگیری آتی در جامعه و کاهش بزهکاری سایبری کودکان و نوجوانان باید عوامل مرتبط با فضای

بررسی باید به مجموعه ای از اصول و تعاریف متکی باشد. برخلاف دیگر نظریه های بزهکاری که تأکید فراوان بر این موضع دارند که فرد بزهکار می خواهد خود را تطبیق دهد ولی بر اساس فشارهای اجتماعی و اضطرارهای ساختاری برای رسیدن به موقعیت های اجتماعی ناچار می شود که به کارهای خلاف و نامشروع دست بزند. هیرشی معتقد است که بزهکاری وقتی اتفاق می افتد که قیود فرد نسبت به اجتماع ضعیف شود یا به کلی از بین برود. هیرشی در کتاب قیود اجتماعی نظریه کنترل اجتماعی یا قیود اجتماعی را مطرح کرده و آن را آزموده است، ولی ابتدا تعریف واژه بزهکاری را آورده است. او فرد بزهکار را شخصی می داند که از قیود اجتماعی آزاد است و در واقع به عقیده وی بزه وقتی اتفاق می افتد که فرد نسبت به قید و بندهای اجتماعی کم اعتنا یا اصلاً بی اعتنا باشد.

۲-۱- فضای سایبری

فضای سایبر یا فضای مجازی به فضایی گفته می شود که بر خلاف فضای واقعی، در آن نیازی به جابجایی های فیزیکی نیست و کلیه اعمال فقط از طریق فشردن کلیدها یا ماوس صورت می گیرد. از مهم ترین ویژگی های فضای سایبر، گسترده بودن، جهان شمول بودن، گزینشی بودن اطلاعات و پوشیده بودن است، در توضیح گزینشی بودن اطلاعات باید گفت که اطلاعات در فضای سایبر اطلاعات مبتنی بر مطالبه است و تا زمانی که او آن را درخواست نکند به دست او نمی رسد، بر خلاف رادیو و تلویزیون که با روشن کردن آن به دست کاربر می رسد و منظور از پوشیده بودن این است که نقش آفرینان این فضا کاملاً مخفیانه و بدون بیم از شناخته شدن با هویت ساختگی به شکل افسارگسیخته و فارغ از کنترل های اجتماعی اقدامات خود را به معرض اجرا می گذارند (فاضلی، ۱۳۹۹، ۱۰).

۲-۱-۱- تقسیم بندی جرایم سایبری

جرایم سایبر را در چهار دسته یا طبقه کلی می توان جای داد. الف- جرایم کلاسیک با توصیف سایبری: جرایمی در این دسته قرار می گیرند که جرایم سنتی تلقی می شوند؛ اما در حال حاضر به علت پیشرفت فناوری، با وسایل نوینی انجام می شوند. از جمله این جرایم می توان به کلاهبرداری سایبری، جعل سایبری، تخریب سایبری، جاسوسی سایبری و غیره اشاره نمود.

جنسی و ... در زمره اعمال بزهکارانه رایج در بین جوانان است. بدیهی است اگر کودکی مرتکب چنین خطاها و اشتباهاتی شود، به دلیل آنکه معیارها، ارزش ها و رفتارهای اجتماعی مقبول و شایسته را نمی داند، قابل اغماض و بخشیدن است؛ ولی وظیفه والدین، مربیان و مراقبان نزدیک کودک است که با مشاهده چنین رفتارهایی که دال بر ناسازگاری، انحراف و کجروی اوست، هوشیار باشند و اشتباهش را به او گوشزد کنند. آموزش هنجارهای اجتماعی، ارزش های اخلاقی و رفتارهای شایسته، کودکان را نسبت به شیوه های تعاملات اجتماعی شان آگاه می کند. در کشور ما بزهکاری به مجموعه کل جرایمی گفته می شود که در صورت ارتکاب، مجازات هایی از قبیل قصاص، دیات، حدود و تعزیرات را در پی دارد. هر روز در کنار ما جرایم معددی به وقوع می پیوندد و با تورق روزنامه ها، در صفحه حوادث با انواع بزهکاری آشنا می شویم: چاقوکشی، ضرب و جرح، دزدی، تجاوز و وقتی از خیابان عبور می کنیم سازمان هایی نظیر کانون اصلاح و تربیت، نیروی انتظامی و دادگاه هایی را می بینیم که برای مجازات این گونه افراد به وجود آمده اند. ولی تا حالا فکر کرده ایم چه عواملی در به وجود آوردن فرد بزهکار مؤثر است؟ پیچدگی عوامل مؤثر در پدیده بزهکاری سبب شده است که هر گروه از محققان آن را از دیدگاهی خاص بررسی کنند. روان شناسان و روان پزشکان از دیدگاه روان شناختی، حقوق دانان از دیدگاه جرم شناسی و مسائل کیفری، پزشکان و زیست شناسان از نظر عوامل مؤثر زیستی و بالاخره جامعه شناسان از دید آسیب شناسی اجتماعی. انتشار اولین گزارش راجع به دادگاه های ویژه نوجوانان در سال ۱۸۹۹، باعث شده بسیاری از اندیشمندان به مطالعه بزهکاری بپردازند و عوامل مؤثر را بشناسند و از دیدگاه های مختلف آن را بررسی کنند ولی هیچ نظریه واحدی نتوانسته تأثیر متغیرهای مستقل فردی و اجتماعی را بر فرد بزهکار تبیین کنند. دو نظریه که بیش از همه به آنها توجه دارد یکی «نظریه کنترل اجتماعی» دورکیم است که هیرشی آن را با مسأله بزهکاری تطبیق داده و دیگری نظریه «پیوندهای افتراقی» است که در اصل ساترلند و کرسی مطرح کرده اند. به عقیده هیرشی، بزهکاری به عنوان مسأله ای اجتماعی باید به همان گونه که در اجتماع رخ می دهد یعنی در عرصه خانواده، محله، مدرسه، همسالان و سایر ارگان ها با مؤسسات اجتماعی که نوجوان به نوعی در آنها عضویت دارد، بررسی شود. از دید جامعه شناختی این

روی سرویس بدانند. از طرف دیگر خدمات اینترنت در ایران به سرعت ارزان شده و کافه های اینترنتی به سرعت در حال رشد است و هیچ قانون خاصی برای نحوه تاسیس و نحوه اداره آن وجود ندارد. مهمترین مسئله در مقابله با جرایم سایبر مسوولیت پذیری دولت در سیاست گذاری کارشناسانه و همه سونگر برای تدوین سیاستها، قوانین و مقررات مناسب حمایتی/هدایتی/ نظارتی است. در این مسیر بهره گیری از تمام توان علمی و اجرایی کشور، رویکرد میان رشته ای و میان بخشی ضروری است. شرط موفقیت هر سیاستی اهتمام به آموزش خانواده و آموزش کودکان و نوجوانان، تربیت نیروی انسانی متخصص در مقابله با این جرایم و در نهایت سازماندهی جدید نیروی انتظامی و قوه قضاییه برای تاسیس پلیس سایبر و دادرسی جرایم سایبر است. (رسانه های جدید، جرایم جدید. حسام الدین آشنا، باشگاه اندیشه)

شخصیت شناسی بزهکاران سایبری: واکاوی شخصیت این دست از بزهکاران نشان می دهد که آنان به نوعی فاقد قدرت انتزاعی بوده و قادر به تصور و تجسم عاقبت رفتار خود نمی باشند تا با مدد آن خودکنترلی در جلوگیری از ارتکاب جرم در فضای مجازی داشته باشند اینگونه افراد به نوعی تحت تأثیر حال میباشند و رفتارهای خود را بدون هرگونه محاسبه و اندیشه عمیق انجام می دهند بعنوان مثال در پرونده ای بزهکار سایبری صرفا بخاطر عصبانیت ضمن غیرفعال نمودن دیتابیس سایت دانشگاه اقدام به ایجاد اختلال در سامانه رایانه ای نموده و ساعتها هزاران دانشجو را جهت ثبت نام و انتخاب واحدهای درسی با مشکل مواجه ساخت و در توضیح عمل خود (عصبانیت آنی و عدم توجه به آنچه که پیش خواهد آمد) را علت رفتار مجرمانه خود بیان داشت و یا در پرونده دیگری بزهکار سایبری به هنگام برنامه نویسی با قطعی موقتی سرویس اینترنتی مواجه شده و بر اثر عصبانیت آنی مبادرت به هک بالغ بر ۱۰ هزار اکانت کاربران آی اس پی مربوطه نمود. بزهکاران سایبری علی رغم توان فنی و هوش بالایی که دارند افرادی ناتوان بوده و با پناه بردن به (غار فضای مجازی) سعی در جبران کاستی ها دارند لکن در این التجاء نیز ناتوانند و در اندک زمانی از پناهگاه ساختگی خود خارج شده و به اصطلاح دست خود را رو می کنند. شاید به مدد همین امر است که نهادهای تعقیب کننده جرایم سایبری علی رغم پیچیدگی دنیای مجازی در بازه زمانی کوتاهی قادر به شناسایی بزهکاران سایبری میباشند.

ب- جرایم علیه محرمانه بودن داده ها و سیستمها: هر نمادی از موضوعها، مفاهیم یا دستورالعملها از جمله متن، صوت یا تصویر را که برای برقراری ارتباط میان سیستمهای رایانه ای با پردازش توسط شخص یا سیستم رایانه ای به کار گرفته شده و بوسیله سیستم رایانه ای ایجاد می گردد، داده محتوا گویند. از جمله جرایمی که در این دسته جای می گیرند می توان به شهود غیرمجاز داده های مخابراتی در یک ارتباط خصوصی یا داده های سری که واجد ارزش برای امنیت داخلی و خارجی کشور می باشند، اشاره کرد.

پ- جرایم علیه صحت و تمامیت داده ها و سیستمها: تغییر، ایجاد، محو یا متوقف کردن رایانه ای و مخابراتی به قصد تقلب، غیرقابل استفاده کردن، تخریب یا اختلال در داده ها یا امواج الکترومغناطیسی، ممانعت از دستیابی اشخاص مجاز به داده ها با تغییر رمز ورود و یا رمزنگاری از جمله جرایمی هستند که در این دسته قرار می گیرند.

ت- جرایم مرتبط با محتوا: این دسته جرایمی را تحت شمول خود قرار می دهد که در آن ها، رایانه به عنوان ابزار و وسیله توسط مجرم برای ارتکاب جرم به کار گرفته می شود و صرفا فناوری اطلاعات، زمینه ارتکاب آن ها را فراهم می سازد. برای مثال انتشار محتویات مستهجن از قبیل نمایش اندام جنسی زن و مرد یا نمایش آمیزش جنسی انسان، تبلیغ یا تحریک یا تشویق به انحرافات جنسی یا خودکشی از طریق سیستم رایانه ای یا مخابراتی در این دسته قرار می گیرند.

۲-۲-۱- محیط سایبر در ایران

دکتر حسام الدین آشنا، استاد علوم ارتباطات درباره وضعیت فضای سایبر در ایران و امنیت اطلاعات عقیده دارد در حال حاضر سیاست گسترش و افزایش ظرفیت تبادل بین المللی داده ها از سیاستهای جاری دولت است و افراد، سازمانها و شرکت ها به گونه ای نامحدود امکان دسترسی به سرویس دهندگان رسانه های جدید را دارند. برای دسترسی به اینترنت هیچگونه مجوز یا تاییدیه دولتی لازم نیست و هنوز سرویس دهندگان اطلاعات مربوط به مشترکان، کاربران و محتوای داده های تبادل شده را به سازمانهای دولتی ارائه نمی دهند (ملکوتی، نصیر؛ محسنی، فرید ۲۰۱۴). هیچ قانون یا دستور العملی برای منع رمزگذاری محتوای داده های مبادله شده وجود ندارد و هیچ قانونی نیز وجود ندارد که سرویس دهندگان را ملزم به کنترل محتوا نماید یا آنان را مسوول محتوای سایت های

طریق سامانه رایانه ای یا مخابراتی یا حامل های داده و یا تسهیل دسترسی افراد به محتوای مبتدل و مستهجن نمونه ای از جرایم سایبری است که عدم توجه به اصول اخلاقی و ارزشهای جامعه موجد آن است. ایجاد سایتهای غیراخلاقی و ترویج بی بند و باریهای جنسی و روابط ناسالم دختران و پسران در قالب سایتهای دوستیابی. سایتهای پخش فیلمهای غیراخلاقی بصورت آنلاین و ... از مصادیق این جرایم میباشند.

۳- مشکلات روحی و روانی: بخش عمده ای از جرایم رایانه ای ارتکاب یافته در کشور عزیزمان برخاسته از مشکلات روحی و روانی بزهکاران فضای مجازی میباشد. مردی صرفا به جهت اختلاف با همسرش و با قصد انتقام گیری از وی اقدام به انتشار عکسها و فیلمهای خصوصی همسر خود در سایتهای اینترنتی نمود. خانمی صرفا با هدف انتقامگیری از همسرش که مبادرت به ازدواج مجدد نموده است اقدام به انتشار عکسهای بدون حجاب خود در سایتهای اینترنتی نمود در پرونده دیگری مردی از روی حسادت اقدام به نصب نرم افزار شنود بر سیستم رایانه ای خانمی نموده و سپس متن چتهای خصوصی وی را دریافت و برای سایرین ارسال می نمود. در پرونده های متعدد دیگر افراد با ایجاد صفحات جعلی در سایتهای اجتماعی اقدام به آبروریزی و هتاکی به قربانیان خود می نمایند.

۳- آسیب شناسی اجتماعی فضای سایبری

آسیب در لغت به معنای آزار، گزند، درد، صدمه و ... آمده است. آسیب شناسی اجتماعی، مطالعه ناهنجاریها و آسیبهای اجتماعی نظیر بیکاری، اعتیاد، فقر، خودکشی، روسپیگری، طلاق، ولگردی، گدایی و ... همراه با علل و شیوههای پیشگیری و درمان آنها به انضمام مطالعه شرایط بیمارگونه و نابسامان اجتماعی است. اصطلاح آسیب شناسی اجتماعی شامل آن دسته از مسائل اجتماعی می شود که در ادراک جمعی ارائه شده و برای افراد، گروهها و تمام جامعه زیان آور و مخرب است. آسیب اجتماعی موضوعی اجتماعی است که در اثر نوعی ناهنجاری، کج روی و انحراف از قوانین و ارزشهای اجتماعی پدید می آید. کج روی ناهمنوایی با هنجار یا مجموعه هنجارهای معینی است که توسط بسیاری از مردم در اجتماع پذیرفته شده اند. فضای رایانه ای مرز جدیدی در ارتباطات اجتماعی ایجاد کرده است که مردم در آن دوستیها و دشمنیهایی ایجاد

۲- علت شناسی جرایم سایبری

علل و عوامل بسیاری در شکل گیری جرایم سایبری موثرند همچون عوامل اقتصادی فرهنگی. سیاسی. مشکلات روحی و روانی نظیر: افسردگی. عصبانیت. حسادت. انتقام جوئی. حس تنفر. تفریح و سرگرمی. خودکم بینی و حقارت. حس رقابت و ... در ادامه به برخی از این عوامل اشاره می شود:

الف- اقتصادی: جرایمی نظیر (تحصیل مال بطور غیرمجاز از طریق سامانه رایانه ای) یا همان کلاهبرداری نمونه ای از این دست جرایم میباشد که عمدتا با اهداف اقتصادی بوقوع می پیوندد بعنوان مثال برخی بزهکاران سایبری از طریق فیشینگ به اطلاعات حسابهای بانکی کاربران دسترسی یافته و با وارد نمودن گذرواژه ها و دیگر اطلاعات در سامانه های مربوطه مبادرت به برداشت وجوه از حساب بانکی افراد می کنند. گفتنی است در موارد بسیاری ارتکاب جرایم رایانه ای که به حسب ظاهر اقتصادی نیست با انگیزه های اقتصادی شکل می گیرد و بالعکس برخی جرایم سایبری به ظاهر اقتصادی با انگیزه های غیراقتصادی ارتکاب می یابد بعنوان مثال در پرونده ای فرد پس از نفوذ به سیستم رایانه ای قربانی خود و تحصیل اسناد و مدارک شخصی وی اقدام به اخذی از وی نمود و بالعکس در پرونده ای دیگر متهم صرفا با هدف ابراز توانائی خود در هک مبادرت به نفوذ به حساب بانکی یکی از مشتریان بانک نموده و مبلغی را برداشت و آنرا عینا به بانک مسترد نموده تا فقدان امنیت شبکه بانکی و توانائی بالای خود در این زمینه را به رخ بکشد جالب آنکه در بیان علت رفتار مجرمانه خود اعلام نمود از آنجا که جویای شغل بودم خواستم توانایی خودم را به دیگران نشان بدهم بلکه زمینه اشتغال برایم فراهم شود.

ب- فرهنگی: فقر فرهنگی و عدم پایبندی به ارزشهای جامعه و باورهای دینی یکی از عوامل مهم ارتکاب برخی بزه ها در محیط سایبر میباشد. پیش از این نیز اشاره شد که با خلق دنیای مجازی موانع بسیاری از بین رفته و ارتکاب جرایم تسهیل گردیده است. فضای سایبر شرایطی را به وجود آورده که بزهکاران می توانند در مکان هایی غیر از جاهایی که آثار و نتایج اعمال آن ها ظاهر می شود مرتکب جرم شده و به راحتی و با کمترین هزینه و اضطراب، بیشترین خسارات و صدمات را به بار آورده و در عین حال ناشناخته باقی بمانند. ارتکاب جرائمی نظیر انتشار آثار مبتدل و مستهجن از

وبگاه‌های (سایت‌های) اینترنتی می‌گذرانند، بسیاری از ارزش‌های اجتماعی را زیر پا می‌گذارند. چرا که دیگر فعالیت‌های اجتماعی خود را ترک می‌کنند و به فعالیت‌های فردی روی می‌آورند. برخی جامعه‌شناسان بیم آن دارند که گسترش فناوری اینترنت به انزوا و انفراد اجتماعی روزافزون منجر شود. بنا به استدلال آنان، یکی از آثار و عواقب دسترسی فزاینده به اینترنت در خانوارها این است که مردم اوقات خود را کمتر با خانواده و دوستان می‌گذرانند. اینترنت همواره با تیره و تار شدن مرزهای میان کار و خانه، در حال تصرف زندگی خانگی است. (گیدنز، ۱۳۹۹)

ب- ایجاد سردرگمی: آن‌گاه که کودکی را بخواهند آموزش دهند، ابتدا او را با مفهوم‌های ساده‌ای در حد فهمش آشنا می‌کنند. طرح مفهوم‌های متنوع و اندیشه‌های متضاد برای او ثمرهای جز حیرت نخواهد داشت. فضای اینترنتی گرچه مولد آزادی بیان و تضارب آراست، اما در این فضا، انباشت اطلاعات خوب و بد، گزینش اطلاعات صحیح را دشوار کرده و طرح نامحدود و طبقه‌بندی‌نشده آن موجب سردرگمی کسانی خواهد شد که در تحلیل فکرها و اندیشه‌ها دچار ضعف هستند. از این رو ضروری است که پیش از هر چیزی، کاربری صحیح و طبقه‌بندی‌شده این فضا را به کاربران بیاموزیم.

پ- بازداری زدایی: در ارتباط‌های مجازی می‌توان دیوارها را شکست و به حوزه خصوصی دیگران وارد شد. در این ارتباط‌ها افراد حرف‌هایی را می‌گویند که در ارتباط چهره به چهره حاضر نیستند بگویند. گمنامی و نامرئی بودن کاربران از دیگر ویژگی‌های روابط اینترنتی است که موجب پیدایش آسیب‌های جدی اخلاقی و روانی در افراد می‌شود. در فضای اینترنتی شخص می‌تواند هر نقابی را بر خود بپوشاند و بدین‌وسیله هر چه می‌خواهد، بگوید و هر کاری که می‌خواهد، انجام دهد؛ بدون اینکه ترس از شناخته شدن و رسوا شدن داشته باشد. این ویژگی موجب کاهش خویشتنداری و بازداری در کاربران در برابر اعمال ناهنجار اخلاقی و ضداجتماعی می‌شود. هدف از اجرای بسیاری از مجازات‌ها در سطح جوامع، ایجاد حس بازداری در میان افراد جامعه، به‌ویژه مجرمان و افراد دارای حالت خطرناک است. این صفت روانی (بازداری) به سبب ظرفیت بالای ارتکاب جرم در فضای رایانه‌ای کاهش پیدا کرده و موجب ارتکاب گسترده برخی جرم‌ها به‌ویژه جرم‌های رایانه‌ای و جنسی مجازی شده است. چنانچه این صفت در نهاد افراد جامعه کمرنگ شود، قبح

می‌کنند و در آن کارهایی انجام می‌دهند و چیزهایی می‌گویند که در دنیای واقعی و رودررو هرگز مطرح نمی‌کنند. در واقع، در اجتماعات مجازی معمولاً افراد حداقل در یک چیز اشتراک دارند و آن علاقه‌ها و منفعت‌هایی است که آن‌ها را دور هم جمع می‌کند. این منفعت‌ها که همان دسترسی به اطلاعات است، هویت آن‌ها را می‌سازند؛ هویتی که مدام در حال تغییر و ناپایدار است. ابعاد آسیب‌های ناشی از اینترنت و فضای سایبری: پدیده‌هایی که رایانه و پس از آن اینترنت همراه خود به ارمغان آوردند، مخاطراتی داشتند که بر جای‌جای قلمروی گسترده‌شان سایه انداختند. چنین مخاطراتی چنانچه مورد بی‌توجهی جامعه و حکومت قرار گیرند، بسی بزرگ و گاه غیرقابل جبران خواهند بود. چرا که آسیب‌های روانی ناشی از کاربردهای نادرست و خلاف قانون، موجب اختلال در رفتار شهروندان می‌شوند و جامعه را در رسیدن به فایده‌های بی‌شمار این فناوری نوین ناکام می‌گذارد. این اختلال‌ها شهروندان را فرسوده و ناتوان و فعالیت‌های روزمره آنان را مختل می‌کند. آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از آن، اعضای جامعه را در رفتار فردی با خانواده و رفتار اجتماعی با دیگر شهروندان و حکومت، متزلزل و متأثر از فرهنگ‌های منحط بیگانه می‌سازد. هنجارها و ارزش‌های متعالی جامعه رو به زوال می‌رود و احساس امنیت و آرامش از جامعه رخت برمی‌بندد. ضمن اینکه آسیب‌های سیاسی آن موجب تضعیف اقتدار و حاکمیت دولت می‌شود و دولت را در ایجاد وحدت ملی، و تأمین امنیت اجتماعی و امنیت اطلاعاتی دچار چالش‌های جدی می‌سازد.

۱-۳- آسیب‌های روانی و شخصیتی

الف- افسردگی و انزوا: در فضای مجازی، اغلب بازی‌ها به‌صورت انفرادی هستند و مشارکت، هم‌اندیشی و کار گروهی که از ویژگی‌های سازنده متعارف به شمار می‌آیند، در بازی‌ها کمتر به چشم می‌خورند. زیرا در این بازی‌ها از مواجهه رودررو، ارتباط چشمی و تعاملات انسانی خبری نیست. از این رو، رفته‌رفته مشارکت افراد به‌ویژه کودکان و نوجوانان در فعالیت‌های اجتماعی کاهش می‌یابد و انزواطلبی، درون‌گرایی و کاهش ارتباطات اجتماعی به‌طور مشهود پدیدار می‌شوند. امروزه اینترنت در زندگی اجتماعی جای دوستان و نزدیکان را گرفته و در حقیقت جایگزین رابطه‌های دوستانه و فامیلی شده است. افرادی که ساعت‌ها وقت خود را در

غرب و گاه شرق، تولید و سپس در فضای مجازی تبلیغ و ترویج می‌کنند. بدین سان یکی از خطرهای ناشی از فضای رایانه‌ای متوجه کشورهایایی است که فرهنگ‌های متضاد با فرهنگ حاکم بر فضای رایانه‌ای دارند. (طارمی، ۱۳۸۷) یکی از نگرانی‌های عمده در خصوص افزایش دسترسی به اینترنت در خانه، قرار گرفتن نوجوانان در معرض مطالب جنسی است. سادگی دسترسی و فراوانی مطالب جنسی در اینترنت، نگرانی را نسبت به اثرات زیان‌بخش این‌گونه مطالب افزایش داده است. تصور بر این است که دسترسی کودکان و نوجوانان به هرزه‌نگاری از طریق اینترنت ساده‌تر از روش‌های سنتی آن است.

۲- انحراف‌های اخلاقی (جنسی): از جمله آثار مخرب فضای رایانه‌ای به وجود آمدن انحراف‌ها و اختلاف‌های جنسی است. در عرف عام، هرزه‌نگاری معمولاً به معنای مطالبی است که از لحاظ جنسی آشکار هستند و عمدتاً به قصد تحریک جنسی ارائه می‌شوند. کلمه «مستهجن» اصطلاحی حقوقی است که توسط حکم دادگاه عالی ایالات متحده در «میلر» کالیفرنیا در سال ۱۹۷۳ برای این‌گونه مطالب تعریف شده است. هر مطلبی که دارای این سه خصیصه باشد، مستهجن تلقی می‌شود و اشاعه آن ممنوع است:

- به‌طور کلی، خواهان یک علاقه شدید (وقیح، هولناک، بی‌شرمانه یا شهوانی) جنسی هستند.

- ارتباط جنسی را به شیوه‌ای آشکار و آزاردهنده توصیف می‌کنند. به عبارت دیگر، از معیارهای جامعه کنونی فراتر می‌روند و توصیفاتی از ارضای فعالیت جنسی را بیان می‌کنند.

- به‌طور کلی فاقد ارزش ادبی، هنری، سیاسی و علمی هستند.

اینترنت به دلیل رویکرد آزاداندیشی در روابط جنسی از سوی دارندگان اصلی آن در غرب و به‌ویژه در آمریکا و نگرش تجاری به مسائل، موجب به‌وجود آمدن پدیده شومی به نام هرزه‌نگاری و هنر پلید شهوانی و رواج سرسام‌آور آن شده است. این پدیده مرزهای اخلاقی را در هم می‌شکند و تهدیدی برای فرهنگ، به‌ویژه فرهنگ‌های دینی همچون فرهنگ اسلامی است. اصولاً هرزه‌نگاری به معنای نمایش تصویری و یا کلامی رفتارهای جنسی است که با هدف ارضای خواست‌های جنسی دیگران ارائه می‌شوند. این‌گونه مطالب و تصویرها که برای تحریک جنسی دیگران عرضه می‌شوند، معمولاً به ارضای غیرطبیعی جنسی مراجعه‌کنندگان می‌انجامند. (برقی و مستانه، ۱۴۰۱)

برخی جرم‌ها از بین می‌روند و احساس بازدارندگی در افراد کاهش می‌یابد و چه‌بسا در کثرت ارتکاب جرم‌های غیررایانه‌ای تأثیر بسزایی بگذارد.

ت- بحران هویت و اختلال در شکل‌گیری شخصیت: از آنجا که فضای رایانه‌ای صحنه‌ای فرهنگی و اجتماعی است که فرد خود را در موقعیت‌های متنوع، نقش‌ها و سبک‌های زندگی قرار می‌دهد، خود زمینه‌ای است برای آسیب‌پذیری شخصیت کاربر که در نتیجه، موجب چندشخصیتی شدن او خواهد شد. در فضای رایانه‌ای، بیش از آنکه هویت ظاهری فرد مطرح شود، درون‌مایه‌های افراد بروز می‌کند و هر کس درصدد بیان اندیشه‌ها و علاقه‌مندی‌های خویش است. مطرح‌نشدن هویت شخصی و مشخصات فردی در اینترنت، موجب تقویت شخصیت‌های چندگانه و رشد و استحکام آن می‌شود. جوانان در این محیط از آسیب‌پذیری بیشتری برخوردارند و به‌ویژه در دورانی که هویت آنان شکل می‌گیرد، این خطر پُررنگ‌تر می‌شود. با امکانات و گزینه‌های فراوانی که رسانه‌های عمومی، از جمله اینترنت، در اختیار جوانان می‌گذارد، آنان همواره با محرک‌های جدید و انواع رفتارها آشنا می‌شوند. چنین فضایی هویت نامشخص و پیوسته متحولی را می‌آفریند. یعنی «اینترنت یک صحنه اجتماعی است که فرد را در موقعیت‌های متنوع، نقش‌ها و سبک‌های زندگی قرار می‌دهد و از آن تأثیر می‌پذیرد» (پاک نژاد، ۱۴۰۲)

ث- اعتیاد به اینترنت: یکی از آسیب‌های اینترنت اعتیاد به آن است. اعتیاد به اینترنت می‌تواند مشکلات جدی تحصیلی و خانوادگی برای مخاطبان به وجود آورد. اگر استفاده‌کنندگان از اینترنت نتوانند به مدت یک ماه دوری از اینترنت را تحمل کنند، در معرض خطر اعتیاد به آن قرار دارند. متأسفانه ما شاهد این پدیده در میان جوانان هستیم؛ به‌طوری که برخی از جوانان شب‌ها را تا صبح با اینترنت می‌گذرانند و تمام صبح را خواب هستند. این موضوع آغازگر آسیب‌های متعدد دیگری نیز می‌شود. از جمله این آسیب‌ها می‌توان به آسیب‌های خانوادگی، ارتباطی، عاطفی، روانی، جسمی و اقتصادی اشاره کرد. (شکوهی، ۱۳۹۸، ۱۶)

۲-۳- آسیب‌های اخلاقی و فرهنگی

۱- دسترسی آسان به منابع غیراخلاقی: مهم‌ترین محصولات فرهنگی، اعم از فیلم، عکس، متن، بازی‌های رایانه‌ای و اینترنتی را

است که در شرایط فعلی کوشش‌های مدافعان فرهنگی مسلمان را بسیار کم‌اثر می‌کند؛ خاصه اینکه مدیریت اصلی اطلاعات نیز در دست غرب و غربیان است.

نظریه یادگیری اجتماعی برای تحلیل نقش محیط آموزشی مجازی : امروزه نقش فضای مجازی همچون انواع تارنماهای اینترنتی یا بازی‌های رایانه‌ای در آموزش و القای خشونت به افراد کم‌سن‌وسال به مراتب بیشتر از سایر رسانه‌هاست و این اثرگذاری بیشتر با استفاده از نظریات یادگیری اجتماعی قابل تحلیل است. گفتنی است که نظریه یادگیری اجتماعی با اندیشه‌های فردی به نام باندورا جایگاه مهمی در علوم روان‌شناسی و علوم تربیتی کودکان یافته است. کارباندورا از این جهت مورد اهمیت است که وی کودک را فردی منفعل نمی‌بیند و بیش از آنکه افراد را تحت تأثیر صرف محیط بدانند، رفتارهای انسان را در تقابل با محیط می‌بیند. به عبارت دیگر، انسان همانند لوح سفید، منفعل محض نیست. تحقیقاتی که در مورد خوگیری کودکان به محرکات گوناگون صورت گرفته است نشان می‌دهد که ایشان نسبت به بعضی از وجوه محیط خود حساس‌تر و پاسخ‌گوترند و بعضی را نادیده می‌گیرند. دنیای کودکان برخلاف تصور، مغشوش نیست، بلکه سازمان دارد و به قدرت پیش‌بینی وقایع منجر می‌شود. وقایعی که مفید نباشند رفته رفته نفی می‌شوند و وقایعی که نتایج مهم دارند به تحول رفتار کودک منجر می‌شوند. به‌طور خلاصه باندورا معتقد است کودکان در انتخاب الگو دست به انتخاب می‌زنند. وی اهمیت اساسی را به شناخت و اندیشه انسان می‌دهد. انسان از اموری که فوق قابلیت‌های اوست و فشار روحی ایجاد می‌کند، دوری جسته و به دنبال کارهایی است که در حیطه توانایی وی باشد. سایرین در رشد و تکامل آنان نقش عمده‌ای دارند. عمل و بیان دیگران منبع اطلاعاتی است که انسان در حال رشد از آنها برای قضاوت کردن و شکل دادن به انتظارات خود از خویش و جهان اطراف استفاده می‌کند. عوامل چندی بر تقلید مؤثرند که از جمله قدرت و منزلت «الگو» است. تحقیقات باندورا نشان می‌دهد که داشتن رابطه صمیمی با الگو، همراه با تقلید بیشتری است و اگر روابط سرد و خنثی باشد، تقلید کم‌تر صورت می‌گیرد. نکته حائز اهمیت در مورد نظریه یادگیری اجتماعی در خصوص موضوع پژوهش این است که در دیدگاه باندورا بیش از آنکه بر نیازها و انگیزش تأکید شود بر اینکه افراد چگونه

۳- تعارض ارزش‌ها : هر جامعه صاحب ارزش‌هایی است که ناشی از فرهنگ آن است. اما برخی ارزش‌های مترقی در جوامع اسلامی وجود دارند که به‌موجب تأثیر گرفتن از فرهنگ بی‌بندوبار و اباحه‌گر غرب، در حال کم‌رنگ شدن هستند؛ ارزش‌هایی مثل حیا و عفت زنان، اهمیت داشتن شخصیت انسان نه جنسیت او، و قبح عریان‌نمایی بدن. (باقری دولت‌آبادی، ۱۳۹۲) اساساً ورود اینترنت همراه با ارزش‌های غربی، چالش‌های جدیدی را در کشورهای دیگر به وجود آورده است. از آنجا که برخی از عناصر موجود در این پدیده، با فرهنگ خودی (ارزش‌های اسلامی- ایران) مغایرت دارد، پس می‌توان گفت اینترنت می‌تواند برای خانواده آسیب‌های اخلاقی فراوانی به همراه داشته باشد. مثلاً ورود اینترنت به حوزه خانواده، موجب تغییر نظام ارزشی در خانواده‌ها می‌شود. (زنجانی‌زاده، ۱۳۹۹) در یک مطالعه تجربی نشان داده شد که استفاده جوانان از اینترنت، باعث کاهش ارزش‌های خانواده می‌شود. پس با توجه به اینکه در فضای مجازی، نه هویت افراد مشخص می‌شود و نه ارتباط چهره‌به‌چهره به مفهوم واقعی در آن وجود دارد و همچنین هیچ‌گونه هرم قدرتی که افراد را به تبعیت از هنجارها وادار کند، وجود ندارد، لذا فضای مجازی محیط کاملاً مساعدی برای تخطی از ارزش‌ها، هنجارها و کج‌روی‌های اخلاقی و عقیدتی است .

۴- رواج سطحی‌نگری فکری : آزادی بیان و طرح اندیشه‌های متضاد در فضای رایانه‌ای، از هدف‌های اولیه ایجاد چنین فضایی است. اما چنانچه اندیشه‌ای بدون هیچ بنیان و اساس معتبری در این فضا مطرح شود، ثمره آن انباشته شدن اندیشه‌های بسیاری است که توان بررسی، نقد و تحلیل همه آن‌ها از عهده مخاطبان خارج است. بدین سبب کاربران بدون بررسی و تحقیق در مبانی و زاویه‌های پنهان اندیشه‌های نوظهور، به سبب کثرت و رواج بی‌حدوحد آن در فضای رایانه‌ای از آن متأثر می‌شوند. در نتیجه، روحیه حق‌پذیری کاربران، به‌ویژه جوانان، به سطحی‌نگری و مسامحه‌کاری در پذیرش اندیشه‌های نوظهور مبدل خواهد شد. (طارمی، ۱۳۹۹)

۵- تضعیف باورهای دینی و القای شبهات فکری : گرچه دستیابی آسان به انواع اطلاعات از مزایای فضای رایانه‌ای است، اما معایبی نیز دارد. از جمله اینکه طرح و نشر انواع شبهات در آن، موجب تزلزل در باورهای کاربران سست‌عقیده و کم‌اطلاع می‌شود. فضای رایانه‌ای چاقویی دو لبه است که ما می‌توانیم از آن به سود خود مدد بگیریم، اما هجمه، تنوع و گستره فرهنگ مهاجم غربی به حدی

پذیرش و ورود هرچه بیشتر عنصر خشونت در زندگی واقعی افراد می‌شود. (عابدی تهرانی و افشاری، ۱۳۹۸)

رویکرد جرم‌شناسی فرهنگی در این مورد، هم‌افق با نظریه یادگیری اجتماعی است. طبق این نظریه، افراد با توانایی مادرزادی برای ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز متولد نمی‌شوند، بلکه پرخاشگری فرا گرفته می‌شود؛ به عبارتی کودکان، خشونت را در جریان مشاهده رفتارهای دیگران می‌آموزند. از این رو، طبق نظر جرم‌شناسان فرهنگی، فیلم‌ها، تصاویر اینترنتی و بازی‌های رایانه‌ای که خشونت را به تصویر می‌کشند، برای کودکان مضرند. از نظر آن‌ها، ابررسانه‌ها از جمله رسانه‌های اینترنتی، مسئول رواج خشونت در جامعه هستند، زیرا همواره این امکان مطرح است که کودکان با الهام منفی از بازی‌های رایانه‌ای و تصاویر اینترنتی خشن، دست به آسیب روانی یا فیزیکی سایرین در محیط مدرسه یا دیگر اماکن بزنند. علاوه بر این، خشونت رسانه‌ای به کودکان این فرصت را می‌دهد تا به توجیه رفتارهای منحرفانه خویش از نظر اخلاقی و فرهنگی بپردازند. از طرف دیگر می‌توان بزهکاری کودکان و نوجوانان در فضای مجازی را با نظریه «زندگی کارناوالی» که از سوی جرم‌شناسی فرهنگی مطرح شده است نیز تحلیل کرد. بدین سان که در این دیدگاه، افراد با ورود به فضای مجازی به‌عنوان «زندگی دوم» و در لوای هویت‌های پنهان به تجربه «زندگی کارناوالی» دست می‌یابند، زیرا فضای بی‌کران مجازی به همراه جذابیت‌های فراوانش، این امکان را فراهم می‌آورد که برخی از افراد جامعه برای راهی از احساسات نامطلوب زندگی واقعی خود، کسب لذت و یا حس برتری و از همه مهم‌تر جبران کمبودهای زندگی واقعی خویش، گام به دنیایی گذارند که همانند «کارناوال»، عاری از هر نوع منطق و کنترل رسمی است. (آقایی، ۱۳۹۸) علاوه بر این، گاهی متخصصان آگاه به این گونه آثار در راستای صدور ارزش‌های خود به سایر جوامع، نوجوانان را هدف تبلیغات خود قرار می‌دهند. امروزه رسانه‌های اجتماعی نوپدید، توانسته در مقابل رسانه‌های مدیریت‌شده دولتی قد علم کند.

جرم‌شناسی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی و تأثیر بر فضای مجازی به جهت ارتباط کودکان و نوجوانان در فضای مجازی با دنیای غربی، این محیط گاهی به محیطی مساعد برای نفوذ آموزه‌های غربی، ضددینی و منافی هنجارهای اجتماعی بومی به ذهن و روح این گروه سنی تبدیل شده است. ترویج فرهنگ برهنگی، آزاداندیشی

اطلاعات را کسب و تفسیر می‌کنند و آن‌ها را در حل مشکلات به کار می‌گیرند تأکید می‌شود. (فاضلی دهکردی و نودری، ۱۳۹۸)

جرم‌شناسی فرهنگی و یادگیری ضدهنجارهای اجتماعی در فضای مجازی

با ایجاد شبکه‌های رایانه‌ای و گسترش ارتباط جهانی، زندگی اجتماعی وارد مرحله تازه‌ای شده است و فضای مجازی که «زندگی دوم» انسان نامیده می‌شود تولد یافته است. ترویج سبک زندگی مجازی و نفوذ آن بر زندگی کودکان و نوجوانان از چشم نظریه‌پردازان جرم‌شناسی پنهان نمانده و برخی جرم‌شناسان فرهنگی سعی در تحلیل نقش فضای مجازی در سبک زندگی جدید کودکان و نوجوانان کرده‌اند. جرم‌شناسی فرهنگی در جریان نگاهی فرهنگی به پدیده بزهکاری، سخت بر این باور پای‌بند است که شناخت و درک احساسات، عواطف و تجربیاتی که در جریان اعمال بزهکارانه شکل می‌گیرند، نیاز ضروری است که بدون آن، امکان تحلیل وضعیت وجود نخواهد داشت. به عبارتی جرم‌شناسی فرهنگی با برخورداری از دیدی عمیق نسبت به عناصر فرهنگی موجود، سعی دارد تا بزه را به‌عنوان فعالیت انسانی دربرگیرنده احساساتی خاص درک کند و این چنین، سیاست‌های پیشین عدالت کیفری را نقد کند.

(Ferrell&Hayward,2021) جرم‌شناسی فرهنگی بر فرایند خو گرفتن خشونت در میان نوجوانان تحت تأثیر فضای مجازی و اینترنت تأکید ویژه‌ای دارد. براساس نظریات جرم‌شناسی فرهنگی، قرار گرفتن مستمر در معرض رفتارهای خشن، تأثیر مخربی بر شخصیت و نگرش نوجوانان دارد. محتوای خشونت‌بار برنامه‌ها، باعث بروز رفتارهای خشن در تماشاگران شده و ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی را در کودکان کم‌رنگ می‌سازد. این فرایند، معمولاً از طریق مکانیسم تقلید و الگوپذیری رفتارهای خشن توسط مخاطبان کودک و نوجوان و همچنین حساسیت‌زدایی از این گونه اعمال صورت می‌گیرد. این امر بدین معناست که از یک سو، تماشای خشونت در فضای مجازی مانند دیگر رسانه‌ها، با گذشت زمان و در اثر تکرار، کاربران و به‌خصوص نسل کودک و نوجوان را ترغیب می‌کند که رفتارهای شخصیت اصلی را فراگیرند و به تکرار آن‌ها بپردازند و در این صورت، فرایند آموزشی مخربی صورت می‌پذیرد و از سوی دیگر قرار گرفتن مداوم در معرض تصاویر خشونت‌بار به مرور زمان، سبب عادی شدن آن نزد مخاطبان کم‌سن‌وسال و

حس مسئولیت‌پذیری بابت انتخاب گزینه‌های سالم به هنگام استفاده از اینترنت است. به عبارتی کودکان یاد می‌گیرند در برابر مسائل مختلفی که ممکن است در فضای سایبر تجربه کنند، گزینه‌های شایسته‌ای داشته باشند (نوروزی و همکاران، ۱۳۹۹)

بر این اساس، مسئولان و متولیان امور دینی و آموزش علوم اسلامی با مسلح شدن به سلاح تخصص در حوزه سایبر و هنر استفاده از وسایل ارتباط‌های مجازی می‌توانند نقش خود را در اشاعه فرهنگ دینی به‌ویژه توسعه و رشد تربیت اسلامی به انجام برسانند. مناسب‌ترین راهکار برای مواجهه با آسیب‌ها در فضای مجازی تقویت باورها و عقاید دینی از بدو طفولیت است و این استحکام‌بخشی را باید حق کودک به فراگیری تربیت صحیح تلقی کرد. کودک در جامعه اسلامی واجد این حق است که با استفاده از امکانات مناسب آموزشی و پرورشی، به فراگیری آموزه‌های تربیت اسلامی بپردازد و این حق را تمام متولیان آموزش و پرورش باید اعمال کنند.

وظایف دستگاه قضا در پیشگیری از جرم‌های اینترنتی یکی از وظایف اصلی قوه قضائیه و به تبع آن پلیس به عنوان ضابط آن و سایر نهادها و ارگانها پیشگیری از وقوع جرم است و می‌بایست به جز مأموریت‌های معمول خود، از وقوع جرم نیز پیشگیری کنند و انجام این امر با آگاهی دادن به مردم امکان پذیر خواهد بود. در این راستا رسانه‌های جمعی به خصوص تلویزیون نقش بسیار مهمی در بستر سازی افکار عمومی و تأمین امنیت عمومی و پیشگیری از وقوع جرم ایفا میکند. امروزه رسانه‌های جمعی با کارکردهای مشخص و تعیین شده خود، جایگاه ویژه‌ای یافته‌اند. ایفای نقش اثرگذار رسانه‌ها، آنها را به عنوان اثرگذارترین عامل نظم، امنیت اجتماعی، وفاق، همبستگی و مشارکت مردمی تبدیل کرده است. همچنین رسانه‌های جمعی نقش بسیار مهمی در ارائه و اجرای برنامه‌های سیاسی، امنیتی و برانگیختن مشارکت مردمی در تأمین امنیت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم ایفا می‌کنند. نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بر اساس بند ۱۸ ماده ۱ قانون تشکیل ناجا تهیه برنامه‌های تلویزیونی پلیسی را جهت جذب مشارکت شهروندان در پیشگیری از جرایم در دستور کار خود قرار داده است. مسئله بزهکاری و مصادیق آن یکی از پدیده‌های مهم اجتماعی است که امروزه در تمامی بحرانهای موجود در دنیا سایه

در زمینه ارتباطات جنسی، گرایش به سمت افکار شیطان‌پرستی و ضد ادیان توحیدی از جمله انحرافات است که در سطح کلان زمینه‌ساز گرایش کودکان و نوجوانان این مرز و بوم، به سمت افکار منحط و غیراخلاقی و نهایتاً گرایش به بزهکاری می‌شود. لذا باید با ابزارهای فرهنگی، تربیتی و آموزشی مناسب خود این محیط آموزشی گسترده به مقابله با بحران‌های نوظهور آن پرداخت. از آنجا که آموزه‌های دین اسلام با توجه به الهی بودن سرچشمه آن، تناسب آن با فطرت بشر، حکیمانه و جاودانه بودن اسلام و همه‌جانبه بودن آن در همه ابعاد زندگی، کامل‌ترین و بهترین آموزه‌های آسمانی است و برای قاعده‌مند کردن کل هستی آمده است، برای یافتن کدها و راهکارهای تربیتی در فضای مجازی باید نگاهی نیز به راهکارهای تربیتی اسلام در فضای فیزیکی داشت، زیرا کدها و قواعد اخلاقی ناظر بر فضای عمومی مجازی جدا از کدهای اخلاقی فضای عمومی در جهان فیزیکی نیست. از نگاه اسلام، ارزش یک انسان برابر با ارزش همه انسان‌های جهان است. از این رو، اقداماتی که برای سالم‌سازی محیط فرهنگی جامعه انسانی یا اقداماتی که برای گمراهی و تخریب محیط فرهنگی انسانی انجام می‌گیرد ولو این اقدام به نفع یک فرد یا به ضرر فرد دیگری باشد، به‌منزله اقدام به نفع همه بشریت یا به ضرر بشریت محسوب می‌شود. بنابراین باید راهکارهای عملی اسلام برای سالم‌سازی محیط تربیتی را استخراج کرد و در میدان‌های تربیتی فضای مجازی عملیاتی ساخت. اینترنتی در جامعه ما هنوز به دلیل تأخیر فرهنگی و نبود سواد کافی اینترنتی میان کاربران، کارکردهای اصلی و مهم خود را به‌دست نیاورده است. آگاهی‌بخشی و آگاه کردن مردم از طریق بسیج کردن همه امکانات موجود، با توجه به اینکه بیشتر استفاده‌کنندگان از اینترنت و فضای مجازی، کودکان و نوجوانان هستند، فرهنگ‌سازی برای کاهش پیامدهای آن ضروری است. یکی از علت‌هایی که ما استفاده درست از بعضی از وسایل را نمی‌دانیم فرهنگ غلطی است که برای ما درونی شده است و نمی‌دانیم که هر وسیله جدیدی که وارد جامعه می‌شود باید کاربرد آن در مواردی باشد که برای مردم و نوجوانان مفید است و همیشه دنبال سرگرمی نباشیم. باید از طریق امکاناتی که داریم فواید اینترنت و کاربردهای آن آموزش داده شود و کودکان و نوجوانان را تشویق کرد که به جای صرف کردن ذهنشان به کارهای بی‌بهره، به مسائل علمی و شکوفایی جامعه توجه کنند. فرهنگ‌سازی استفاده بهینه از فضای مجازی به نوعی همان ایجاد

می شود که بیانگر برهنگی کامل زن یا مرد یا اندام تناسلی یا آمیزش یا عمل جنسی انسان است .

ماده ۱۵ قانون جرایم رایانه ای: هر کس از طریق سامانه های رایانه ای یا مخابراتی یا حاملهای داده مرتکب اعمال زیر شود، به ترتیب زیر مجازات خواهد شد: الف) (اصلاحی ۱۳۹۹/۱۱/۰۸) چنانچه به منظور دستیابی افراد به محتویات مستهجن، آنها را تحریک، ترغیب، تهدید یا تطمیع کند یا فریب دهد یا شیوه دستیابی به آنها را تسهیل نموده یا آموزش دهد، به حبس از نود و یک روز تا یک سال یا جزای نقدی از ۲۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ تا ۵۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد. ارتکاب این اعمال در خصوص محتویات مبتذل موجب جزای نقدی از ۵۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ تا ۲۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال است. ب) (اصلاحی ۱۳۹۹/۱۱/۰۸) چنانچه افراد را به ارتکاب جرائم منافی عفت یا استعمال مواد مخدر یا روان گردان یا خودکشی یا انحرافات جنسی یا اعمال خشونت آمیز تحریک یا ترغیب یا تهدید یا دعوت کرده یا فریب دهد یا شیوه ارتکاب یا استعمال آنها را تسهیل کند یا آموزش دهد، به حبس از نود و یک روز تا یک سال یا جزای نقدی از ۲۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ تا ۵۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال یا هر دو مجازات محکوم می شود. تبصره - مفاد این ماده و ماده (۱۴) شامل آن دسته از محتویاتی نخواهد شد که برای مقاصد علمی یا هر مصلحت عقلایی دیگر تهیه یا تولید یا نگهداری یا ارائه یا توزیع یا انتشار یا معامله می شود.

اهمیت پیشگیری جامعه مدار از بزهکاری اطفال و نوجوانان با توجه به اینکه اراده ارتکاب جرم در کودک و نوجوان هنوز به فعلیت و پختگی نرسیده است، اقدام های سرکوبگرانه در جهت مقابله با کودک و نوجوان ناسازگار، چندان منصفانه نبوده و مؤثر نیز نخواهد بود. از طرفی رها کردن کودکی که از خود برخی رفتارهای نابهنجار را نشان داده نیز، ممکن است عواقب خطرناکی داشته باشد. بنابراین پیش از آنکه جامعه شاهد ارتکاب بزه توسط کودک باشد باید نسبت به اتخاذ تدابیری که موجب کاهش بزهکاری و سقوط کودک در وادی بزهکاری می شود اقدام کند. عباجی، (۱۳۹۹) با توجه به فراز مذکور، در قلمرو پیشگیری از بزهکاری کودکان و نوجوانان بهترین نوع پیشگیری، پیشگیری اجتماعی است که بدون توسل به اقدامات قهرآمیز، در صدد حذف عوامل جرم زاست. پیشگیری اجتماعی با مداخله در محیط اجتماعی عمومی و شخصی افراد از قبیل محیط های فرهنگی، سیاسی و

سهمگینی انداخته است. در واقع می توان گفت که هم اکنون جرم به منزله سرمنشأ تمامی هرج و مرجها و بحرانها محسوب می شود. شکی نیست که در عصر تکنولوژی و ارتباطات، پلیس در هیچ جامعه ای به تنهایی قادر به کنترل و پیشگیری از جرم نیست مگر آنکه مشارکت مردمی را به کمک بطلید و مشارکت مردمی نیز جامعه عمل نخواهد پوشید مگر از راه آگاهسازی از طریق رسانه ها به خصوص تلویزیون که در دسترس عموم خانواده ها می باشد. «در سایه اطلاع رسانی است که پلیس قادر است رفتارها و کردارهای قانونمند را به عنوان ارزش در جامعه به عموم معرفی نماید تا افراد با عمل نمودن به آنها به عنوان عضوی مؤثر و فعال در جامعه پذیرفته می شوند. (بیلی، ۱۹۱۳) بدون رسانه ها، پیشگیری از ارتکاب و وقوع جرم، نتیجه مثبت نخواهد داشت به خصوص در رابطه با جرایمی همچون کلاهبرداری و جعل، مردم میتوانند از طریق دریافت پیام و هشدار پلیس و انعکاس آن در تمام ادارات، از به دام افتادن نجات یابند. یکی از وظایف اصلی پلیس، قوه قضاییه و سایر ارگان ها، پیشگیری از وقوع جرم است و آنها باید به جز مأموریت های معمول خود، از وقوع جرم نیز پیشگیری کنند که این امر با آگاهی دادن به مردم امکان پذیر خواهد بود.

قانون جرایم رایانه ای :

ماده ۱۴ قانون جرایم رایانه ای اصلاحی ۱۳۹۹/۱۱/۰۸ هر کس به وسیله سامانه های رایانه ای یا مخابراتی یا حامل های داده محتویات مستهجن را منتشر، توزیع یا معامله کند یا به قصد تجارت یا افساد تولید یا ذخیره یا نگهداری کند، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از ۱۵۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ تا ۱۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد. تبصره ۱ - ارتکاب اعمال فوق در خصوص محتویات مبتذل موجب محکومیت به حداقل یکی از مجازات های فوق می شود. محتویات و آثار مبتذل به آثاری اطلاق می گردد که دارای صحنه ها و صور قبیحه باشد. تبصره ۲ (اصلاحی ۱۳۹۹/۱۱/۰۸) - هرگاه محتویات مستهجن به کمتر از ده نفر ارسال شود، مرتکب به ۵۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ تا ۲۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد. تبصره ۳ - چنانچه مرتکب اعمال مذکور در این ماده را حرفه خود قرار داده باشد یا به طور سازمان یافته مرتکب شود چنانچه مفسد فی الارض شناخته نشود، به حداکثر هر دو مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهد شد. تبصره ۴ - محتویات مستهجن به تصویر، صوت یا متن واقعی یا غیر واقعی یا متنی اطلاق

پیشگیری رشدمدار در فضای سایبر به علت طولانی مدت بودن زمان رشد کودکان و نوجوانان زمان بر است و نمیتوان از هیچ برهه ای از آن چشم پوشی کرد چرا که هیچ کدام از مقطع های سنی بر دیگری ارجحیت ندارد و باید نظارت بر فعالیت سایبری کودکان و نوجوانان و ارائه آموزش های لازم را از سن سه سالگی که آن ها با فضای سایبر آشنا میشوند شروع و تا هجده سالگی که به بلوغ و رشد فکری می رسند ادامه داد. اما با توجه به این که این پیشگیری نوعی کار فرهنگی بنیادین در فضای مجازی به حساب می آید قطعاً برای نتیجه بخش بودن نیازمند گذر زمان می باشد و نسبت به اثرات مثبت آن در پیشگیری از بزهکاری کودکان و نوجوانان در این فضا کاملاً قابل توجهی می باشد. پیشگیری رشدمدار از بزهکاری کودکان و نوجوانان در فضای سایبر مانند درمان بزهکاری نیازمند هزینه و بودجه مجلس است. در پیشگیری رشدمدار هزینه هایی از قبیل برگزاری دوره های حضوری و غیر حضوری به منظور آموزش والدین، تربیت مربیان و روحانیون کارآمد وجود دارد که البته به نظر میرسد نسبت به هزینه های درمان بزهکاری نوجوانان مانند کانون اصلاح و تربیت، رسیدگی های قضایی و پلیسی کم تر باشد، جدای از آن به لحاظ اثرات معنوی نیز اگر پیشگیری رشدمدار موثر واقع شود می تواند قبل از آن که شخص بخواهد با بزهکاری همسالان خود را نیز به بزه ترغیب کند، مانع از بزهکاری او شد.

اقدامات عملی در جهت ارتقای آموزش کودکان و نوجوانان در فضای سایبری
- توسعه خدمات فضای مجازی نوجوانان: اولین قدم در راه پیشگیری آموزش محور در فضای مجازی که کودکان و نوجوانان را به عنوان هدف اصلی انتخاب کرده است، مقابله با ناامنی در فضای آموزش است. از منظر مطالعات تطبیقی، در انگلستان برای بهبود وضعیت کودکان در اینترنت در سال ۲۰۱۶ شورای تأسیس شد. در این شورا که با نام شورای سلامت اینترنت کودکان انگلستان فعالیت می کند، اشخاصی از طیف های مختلف اجتماع نظیر صاحب منصبان دولتی، دانشگاهیان، مدیران و طراحان واحدهای تجاری و برخی دیگر از افراد صاحب نام نظیر خیرین دور هم جمع شده اند تا در جهت اتخاذ استراتژی هایی به منظور تضمین امنیت اینترنت و فضای آموزشی مجازی برای کودکان تشریح مساعی کنند. در شورای مزبور، تعداد زیادی از دولت مردان که از طرف وزرای انگلستان جهت امر خطیر تأمین سلامت فضای مجازی برای

خانواده تلاش دارد تا سازوکارهای خودکنترلی و مهارت های اجتماعی را افزایش دهد. (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۹) پیشگیری اجتماعی خود نیز بر دو دسته مهم تقسیم می شود: زمانی که تأثیرگذاری بر محیط های پیرامون انسان مورد نظر است، در واقع صحبت از پیشگیری جامعه مدار یا محیطی می شود و آنگاه که تدابیر پیشگیرانه در مراحل مختلف رشد کودک و نوجوان ناسازگار اعمال می شوند سخن از پیشگیری رشدمدار به میان می آید. تمرکز اصلی این نوشتار بر پیشگیری جامعه مدار است. این نوع از پیشگیری تحت تأثیر این مبنای فکری بنیان نهاده شده است که اصولاً انسان دارای فطرت پاک است، ولی در بستر اجتماع و محیط اطراف تغییر می کند و تمایلات انحرافی در وی شکل می گیرد و از لوحی پاک به انسانی بزهکار تبدیل می شود. در واقع جرم محصول علل فردی (بیماری های ژنتیکی، روانی، جسمانی و...) و علل اجتماعی (طلاق، بیکاری، فقر و...) است و فاعل آن قربانی یک سلسله کمبودها و محرومیت های مادی، معنوی و عاطفی شده است. لذا کافی است با مبارزه با چنین عللی از ارتکاب جرم به عنوان معلول، پیشگیری کرد. در اجرای چنین رویکردی است که راهبرد پیشگیری اجتماعی مشروعیت علمی کاربردی خود را پیدا می کند. این گونه پیشگیری (آموزش و پرورش) محور است بدون شک، بهترین نهادها برای اجرای پیشگیری جامعه مدار در قلمرو بزهکاری کودکان، محیط های آموزشی هستند، زیرا بخش اعظم جامعه گریزی کودکان در مدرسه و سایر نهادهای آموزشی صورت می گیرد و نهادهای فعال در این زمینه نقش مؤثری در تکوین شخصیت اجتماعی افراد دارند. قطعاً، بخش مهمی از پیشگیری از بزهکاری از طریق آموزش احترام به هنجارهای اجتماعی و درونی ساختن آن ها امکان پذیر است. تغییر ساختار شخصیت فرد در دوران کودکی، با کمک برنامه های تربیتی صورت می گیرد (Maughan, Rutter & 2020:552) بنابراین، پیشگیری جامعه مدار در محیط های آموزشی (چه فیزیکی و چه مجازی) ضرورتی انکارناپذیر جهت داشتن جامعه ای سالم است. قطعاً اثرگذارترین ابزار برای این نوع پیشگیری آموزش کودکان و نوجوانان است و با توجه به اینکه امروز کودک و نوجوان تأثیر عمیقی از فضای مجازی می گیرد، آموزش کودکان و نوجوانان در چگونگی استفاده از این فضا، گام مهمی در داشتن جامعه ای سالم است.

پیشگیری رشدمدار در فضای سایبر

اخلاقی و اجتماعی و اثرات آسیب‌های آن در بزرگسالی (مانند اعتیاد، بزهکاری، ...) کم‌تر خواهد شد. (پژوهشگاه ارتباطات و فناوری اطلاعات، ۱۳۹۹) لذا به‌نظر می‌رسد متولیان طرح مذکور با ذهنیت پیشگیرانه درخصوص خطر فضای مجازی کودک وارد حوزه اقدام و عمل شده‌اند. با همین دیدگاه محورها و اهداف راهبردی طرح جهت دستیابی به چشم‌انداز کاهش تهدیدها و خطرات فضای مجازی برای کودکان در سه فراز شکل گرفت: فراز اول: آموزش، فرهنگ‌سازی و ترویج فضای مجازی حوزه کودک و نوجوانان؛ فراز دوم: فراهم‌سازی زیرساخت‌های ارتباطی، محتوایی و اعتماد؛ فراز سوم: توسعه بازار و مقاوم‌سازی کسب و کار. در دنیای آزاد امروز، اغلب متخصصان به این نتیجه رسیده‌اند که به جای محدود کردن شبکه‌های اجتماعی از طریق فیلترینگ و مجازات کاربران متخلف، باید به مطالبات و نیازهای نوجوانان در این حوزه توجه بیشتری شود. (همان منبع، پیشین) در هر صورت این گونه طرح‌ها بدین جهت ایجاد شده‌اند که اولاً، کودکان را در استفاده از فضای مجازی محدود نکنند، چراکه کاهش حق دسترسی کودکان به اینترنت نه تنها هیچ فایده عملی در بر نداشته، بلکه با توجه به پیشرفت فناوری‌های نوین، ناقض حق مسلم کودکان است؛ ثانیاً، با فراهم کردن محیط‌های آموزشی مناسب اطفال از گرایش این گروه سنی به کج‌روی که در اثر فرا گرفتن آموزه‌های نامناسب شکل می‌گیرد، پیشگیری کنند. باید به این مهم توجه داشت که با توجه به افزایش مشکلات ناشی از رفت‌وآمدهای دانش‌آموزان در جهان کنونی (برای مثال تشدید خطر افزایش بیماری کرونا)، استفاده از امکانات فضای مجازی علاوه بر امور آموزشی، فواید بسیار زیادی در مسائل پژوهشی دارند. فایده اینترنت در امر پژوهش این است که از طریق آن می‌توان بدون انتظارهای طولانی‌مدت، بسیاری از اطلاعات را در آن واحد یا در چند ساعت به دست آورد و با توجه به اینکه این شبکه از اتصال میلیون‌ها شبکه دیگر تشکیل شده است، دسترسی به این امکانات و بانک‌های اطلاعاتی آسان‌تر و سریع‌تر می‌شود. بنابراین، عادلانه نیست، کودکان و نوجوانان را از این امکان پژوهشی محروم کنم و از سایر کشورها در این ورطه عقب بیفتیم.

فرضیه‌ها

۱- عدم مدیریت مناسب قانونی از سوی دولت می‌تواند از عوامل موثر بر بزهکاری اطفال و نوجوانان در فضای سایبری می‌باشد.

کودکان مأموریت یافته‌اند، حضور دارند. (شکوهی، ۱۳۹۸) در این شورا، تحقیقات در حوزه سلامت و امنیت فضای مجازی برای کودکان، ارائه نظرهای مشورتی در این حوزه، توصیه‌هایی جهت حفظ سلامت و امنیت اینترنت برای کودکان که مخاطب آن‌ها شرکت‌ها و واحدهای صنعتی و تجاری هستند و نیز انتشار دستورالعمل‌های اجرایی در این قلمرو به‌طور منظم صورت می‌گیرد. این شورا سالیانه اسناد بسیار مهمی در قلمرو تأمین محیط آموزشی مجازی امن برای کودکان صادر می‌کند. در ایران نیز با توجه به خطرات فراوانی که فضای مجازی برای آموزش کودکان فراهم کرده است، پیش‌نویس طرح حمایت از توسعه خدمات فضای مجازی کودک توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات ایجاد شده است. طراحان طرح معتقدند امروزه به‌واسطه شدت تأثیرگذاری فضای مجازی در ابعاد مختلف به‌ویژه حوزه فرهنگ در نسل‌های آینده‌ساز کشور، مدیریت پیشگیرانه و همچنین مواجهه فعالانه با حضور کودکان در فضای مجازی بیش از گذشته ضروری است. توسعه تولید محتوای کودکان در فضای مجازی و ایجاد بستری سالم برای رشد و تعالی دارای اهمیت راهبردی است. به عبارتی می‌توان گفت با ارزش‌ترین سرمایه توسعه کشور، سرمایه انسانی است که توجه به رشد آن وظیفه ملی است. بنابر این طرح مذکور به‌منظور ایجاد فضای سالم آموزشی برای کودکان در محیط اینترنت و با همت پژوهشگاه ارتباطات و فناوری اطلاعات کلید خورده است. متولیان طرح حمایت از توسعه خدمات فضای مجازی کودک معتقدند: تأکید بر این نکته مهم است که امروزه رسانه‌های نوین شکل گرفته در فضای مجازی در حال تغییر ذائقه‌ها هستند، زیرا فناوری با خود فرهنگ می‌آورد. رشد و همه‌گیر شدن کاربرد فضای مجازی در روزگار کنونی موجب شده است که بخش عمده‌ای از حضور کودکان در این فضا اتفاق افتد و بسیاری از ذهنیت‌ها و طرز فکرها در این محیط شکل می‌گیرد. لذا همان‌طور که نوع خوردن و آشامیدن کودکان در جسمشان تأثیر دارد، دیدن و شنیدن نیز در روحشان تأثیر می‌گذارد که در صورت عدم توجه به این مهم، مضرات آسیب‌های روحی بیشتر و جبران آن سخت‌تر است و از سوی دیگر هر چه قدر بیشتر به کودکان توجه شود و فضای تربیتی و آموزشی سالم در اختیار این قشر قرار گیرد، بنا به فرمایش حضرت علی (ع) که فرموده‌اند: «آموختن دانش در خردسالی، همچون نقشی بر روی سنگ است»، هزینه‌های پیرامون از بین بردن انحرافات

در تحلیل محتوی کیفی عبارت هستند از اعتبار، انتقال پذیری و قابلیت تایید، لذا برای تعیین اعتبار از راهبرد بازبینی مشارکت کنندگان و بازبینی صاحب نظران و متخصصان استفاده خواهد شد. برای سنجش بازبینی مشارکت کنندگان علاوه بر بازگرداندن گفته ها و تجربه های متخصصان برنامه درسی در طول مصاحبه ها، کد ها، متن کامل آنها و طبقات آن نیز در اختیار سه نفر از متخصصان قرار خواهد گرفت و دیدگاه های ایشان در اصلاح یا تایید مورد بررسی قرار خواهد گرفت. همچنین، به منظور بررسی انتقال پذیری نیز کل متن به صورت کامل به همراه طبقه ها و کدها در اختیار سه تن از اعضا قرار خواهد گرفت؛ و در نهایت در مورد تایید پذیری تلاش خواهد شد که کلیه فعالیت ها به دقت ثبت شود. همچنین، به منظور رعایت شرایط اخلاقی علاوه بر ایجاد جو صمیمی تلاش خواهد شد که رضایت آنها جهت شرکت در گروه جلب شود. در نهایت، جهت تعیین روایی و پایایی فرآیند مصاحبه از روش ارزیابی لینکولن و گوبا (۱۹۸۵) و ضریب کاپا (کوهن، ۱۹۶۰) استفاده خواهد شد.

پرسشنامه: پرسشنامه پژوهش بر اساس عوامل استخراج شده در مصاحبه طراحی خواهد شد. نمره گذاری پرسشنامه بر اساس مقیاس طیف لیکرت و از کاملاً موافقم (۵) تا کاملاً مخالفم (۱) خواهد بود. روایی این پرسشنامه با استفاده از دیدگاه متخصصان حاصل خواهد شد و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه خواهد شد. داده ها در دو بخش تحلیل خواهد شد. برای پاسخ به سوال اول و به منظور تجزیه و تحلیل داده های حاصل از مصاحبه، از روش هفت مرحله ای کرسول (۲۰۰۷) استفاده خواهد شد. این هفت مرحله شامل: تعیین نقطه تمرکز، تعیین مسائل مناسب جهت بررسی، تعیین مقولات، تعیین واحد تحلیل، تعیین شکل گردآوری داده ها، تعیین استراتژی تحلیل داده ها و گزارش مکتوب برای تبیین ایده های بدست آمده و اعتبار بخشی نهایی یافته ها می باشند. در بخش دوم و برای تجزیه و تحلیل سوال دوم پژوهش از آزمون تی تک نمونه ای و رگرسیون خطی استفاده خواهد شد و برای پاسخ به سوال سوم پژوهش از آزمون رتبه بندی فریدمن استفاده خواهد شد.

یافته ها:

فرضیه اول: با توجه به اینکه فرضیه اول از نوع کیفی و با استفاده نظریه هفت مرحله کرسول و با استفاده از نظریه صاحبان نظران و

۲- بین میزان استفاده از فضای سایبری و هرزه گری جوانان رابطه معنی داری وجود دارد.

۳- بین میزان استفاده از فضای سایبری و پرخاشگری جوانان رابطه معنی داری وجود دارد.

۴- بین میزان استفاده از فضای سایبری و تضعیف باورهای دینی و کسترش شبهه های فکری جوانان رابطه معنی داری وجود دارد.

۵- بین میزان استفاده از فضای مجازی و عادی شدن روابط دختر و پسر در نزد جوانان تفاوت معنی داری وجود دارد.

ابزار سنجش: پژوهش حاضر در دو مرحله و در دو بخش کیفی و کمی انجام خواهد شد. در بخش کیفی و برای پاسخ به سوال اول پژوهش و جهت تعیین عوامل موثر بر تاثیرپذیری کودکان و نوجوانان از فضای سایبری از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده خواهد شد. در بخش کمی و برای پاسخ به سوال دوم و سوم پژوهش و تعیین و رتبه بندی عوامل موثر بر بزهکاری اطفال و نوجوانان در فضای سایبری از پرسشنامه محقق ساخته استفاده خواهد شد. روش گردآوری اطلاعات در هر دو بخش میدانی خواهد بود. جامعه آماری پژوهش در دو بخش کیفی و کمی به این صورت خواهد بود:

بخش کیفی: جامعه آماری در بخش کیفی مددکاران اجتماعی، روان شناسان و مراقبان تربیتی و انتظامی کانون اصلاح و تربیت شهر ارومیه خواهند بود. نمونه آماری نیز متشکل از مددکاران اجتماعی، روان شناسان و مراقبان تربیتی و انتظامی کانون اصلاح و تربیت شهر ارومیه خواهند بود که با استفاه از روش نمونه گیری هدفمند و بر اساس معیارهای ورود و خروج انتخاب خواهند شد. تعداد نمونه آماری بر اساس اشباع نظری داده ها خواهد بود.

بخش کمی: در بخش کمی جامعه آماری کودکان و نوجوانان معرفی شده به کانون و اصلاح و تربیت شهر ارومیه خواهند بود. نمونه آماری نیز کودکان و نوجوانان معرفی شده به کانون و اصلاح و تربیت شهر ارومیه خواهند بود که با استفاده از روش نمونه گیری در دسترس انتخاب خواهند شد و تعداد آنها با استفاده از جدول مورگان تعیین خواهد شد.

روش گردآوری: برای گردآوری داده های پژوهش از مصاحبه و پرسشنامه محقق ساخته استفاده خواهد شد. مصاحبه نیمه ساختاریافته: مصاحبه نیمه ساختاریافته به مدت ۳۰ تا ۴۵ دقیقه و به صورت حضوری انجام خواهد شد و سپس از دیدگاه های بیان شده تحلیل محتوا انجام خواهد شد. به دلیل آنکه معیارهای دقت

گفت فرضیه صفر رد و فرض فوق مبنی بر بین میزان استفاده از فضای سایبری و تضعیف باورهای دینی و گسترش شبهه‌های فکری جوانان رابطه معنی دار وجود دارد پذیرفته می شود. بر این اساس مطابق با نظریه جامعه شبکه‌ای کاستلز، دگرگونی‌های عظیمی در حوزه‌های هویت و فرهنگ پدیدار شده یا در حال ظهور است و این مسئله ارزش‌های نسل جوان را آماج تغییر قرار داده است؛ به طوری که از یک طرف، فرهنگ مدرن غالباً غربی در حال گسترش به سراسر جهان و بسط هژمونی خود است و از سوی دیگر، در برابر هژمونی این فرهنگ مدرن، در حوزه‌های دینی، فرهنگی، ملی، قومی و محلی مقاومت‌هایی در سراسر جهان حتی در بخش‌هایی از جهان توسعه یافته پدیدار شده است. در این فرآیند جوانان که از ارزش‌های دینی خود کنده شده‌اند، در جستجوی باورهای دینی و فکری جدید، دچار شبهات فکری شده و در نتیجه در دام فرقه‌ها و عرفان‌های نوظهور می‌افتند.

فرضیه پنجم: نتایج حاصل از فرضیه پنجم بیانگر این است که بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و عادی شدن روابط دختر و پسر نزد جوانان رابطه معنادار وجود دارد. آزمون t انجام یافته بین استفاده از فضای سایبری و عادی شدن روابط دختر و پسر نزد جوانان جوانان رابطه معنی داری وجود دارد. که مقدار $\text{sig} = 0/002$ کوچکتر از $0/05$ می باشد و همچنین آماره آزمون T به دست آمده برای آنها بزرگتر از $(573/5)$ می باشد می توان گفت فرضیه صفر رد و فرض فوق مبنی بر بین میزان استفاده از فضای مجازی و عادی شدن روابط دختر و پسر در نزد جوانان رابطه معنی داری وجود دارد. بدین ترتیب در تجزیه و تحلیل آماری این فرضیه رابطه معناداری تأیید گردید و مشخص شد که عادی شدن روابط دختر و پسر نزد جوانانی که از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند، بیشتر از جوانانی است که هیچ استفاده‌ای از شبکه‌های اجتماعی مجازی نمی‌کنند.

دانیان علمی استفاده شده است بنابراین مشکل اصلی در مواجهه به شبکه‌های مجازی مشکل محتوایی است. هم‌اکنون در خانواده‌ها شاهد کاهش ارتباطات بین فردی هستیم که این باعث شده اعضای روابط عاطفی مناسبی نداشته باشند و از سوی دیگر شبکه‌های اجتماعی فضای کلاس‌های درس را نیز تخریب کرده‌اند. به دلیل ضعف مدیریتی در فضای سایبری و کم رنگ شدن حضور دولت و وجود خلاهای قانونی و حمایتی احتمال مشاهده شکاف دانایی و دانش در آینده خواهیم بود به گونه‌ای که یک عده از افراد جامعه غوطه ور در فضای مجازی و یک عده بی خبر از مسائل هستند و هم‌اکنون جامعه ما دچار چنین شوکی شده است. جامعه‌ای که گرفتار چنین موضوعی شود دچار شکاف اطلاعاتی می‌شود و این شکاف انسجام اجتماعی را خدشه دار می‌کند.

فرضیه دوم: بر اساس نتایج تحقیق حاصل از فرضیه دوم پژوهش، بیانگر این است که با توجه به سطح معناداری به دست آمده از متغیر (بین میزان استفاده از فضای سایبری و هرزه‌گری جوانان رابطه معنی داری وجود دارد که مقدار $\text{sig} = 0/005$ کوچکتر از $0/05$ می باشد و همچنین آماره آزمون T به دست آمده برای آنها بزرگتر از $(1/527)$ می باشد می توان گفت فرضیه صفر رد و فرض فوق مبنی بر اینکه بین میزان استفاده از فضای سایبری و هرزه‌گری جوانان رابطه معناداری وجود دارد پذیرفته می شود. فرضیه سوم: بر اساس نتایج تحقیق حاصل از فرضیه سوم پژوهش، بیانگر این است که با توجه به سطح معناداری به دست آمده از متغیر بین میزان استفاده از فضای سایبری و پرخاشگری جوانان رابطه معنی داری وجود دارد. که مقدار $\text{sig} = 0/001$ کوچکتر از $0/05$ می باشد و همچنین آماره آزمون T به دست آمده برای آنها بزرگتر از $(7/783)$ می باشد می توان گفت فرضیه صفر رد و فرض فوق مبنی بر اینکه بین میزان استفاده از فضای سایبری و پرخاشگری جوانان رابطه معناداری وجود دارد پذیرفته می شود

فرضیه چهارم: نتایج حاصل از فرضیه چهارم بیانگر این است که با توجه به سطح معناداری به دست آمده از متغیر (بین میزان استفاده از فضای سایبری و تضعیف باورهای دینی و گسترش شبهه‌های فکری جوانان رابطه معنی داری وجود دارد. که مقدار $\text{sig} = 0/000$ کوچکتر از $0/05$ می باشد و همچنین آماره آزمون T به دست آمده برای آنها بزرگتر از $(0/849)$ می باشد می توان

نتایج آزمون فریدمن نشان داد که متغیرهای مختلف در سطح اطمینان ۹۹ در تفاوت معناداری دارند و همچنین مقایسه میانگین رتبه ها نشان داد که انحرافات جنسی (هرزه گری) میانگین ۴/۹۸ در رتبه اول، ضعف باورهای دینی و شبه های فکری نوجوانان با میانگین ۴/۱۵ رتبه دوم را کسب کردند.

نتیجه گیری :

پژوهش حاضر با هدف تاثیر نقش فضای سایبری بر بزهکاری اطفال و نوجوانان انجام گردید و لذا سعی در تبیین این موضوع دارد که نقش آموزش کودکان و نوجوانان را در استفاده مناسب از فضای سایبری و نتیجه آن که رسیدن به اهداف پیشگیرانه از بزهکاری است، نشان دهد. اگرچه بدون تردید، والدین تعهد کنترل رفتارها و تحرکات فرزندانشان در اینترنت را دارند، ولی نباید فراموش کرد که معلم ها، مشاوران مدارس، قضات و حتی مأموران پلیس هم مسئولیت کمی در این زمینه دارند و مکلف هستند که ذهن، رفتار و اعمال کودکان و نوجوانان را با شتابزدگی پیشرفته فضای مجازی به نحوی تطبیق دهند که بچه ها بتوانند با چالش های فضای مجازی مواجه شوند. در پرتو کردن نقش محیط آموزشی در پیشگیری از جرایم اطفال، همه دست اندکاران و متولیان آموزش کودکان، باید ایفای نقش کنند. براساس یافته های پژوهش می توان نتیجه گرفت که در فرضیه اول: به دلیل ضعف مدیریتی در فضای سایبری و کم رنگ شدن حضور دولت و وجود خلاءهای قانونی و حمایتی احتمال مشاهده شکاف دانایی و دانش در آینده خواهیم بود به گونه ای که یک عده از افراد جامعه غوطه ور در فضای مجازی و یک عده بی خبر از مسائل هستند و هم اکنون جامعه ما دچار چنین شوکی شده است. جامعه ای که گرفتار چنین موضوعی شود دچار شکاف اطلاعاتی می شود و این شکاف انسجام اجتماعی را خدشه دار می کند. در فرضیه دوم پژوهش به نظر می رسد (بین میزان استفاده از فضای سایبری و هرزه گری جوانان رابطه معنی داری وجود دارد.) که مقدار $\text{sig} = 0/000$ کوچکتر از $0/05$ می باشد و همچنین آماره آزمون t به دست آمده برای آنها بزرگتر از $(8/527)$ می باشد می توان گفت فرضیه صفر رد و فرض فوق مبنی بر اینکه بین میزان استفاده از فضای سایبری و هرزه گری جوانان رابطه

تحلیل رگرسیون خطی به روش هم زمان

جدول (تحلیل رگرسیونی متغیرهای وابسته)

متغیر	ضرایب رگرسیونی		آزمون T		آزمون هم خطی	
	B	Beta	T	Sig	Tolerance	VIF
مقدار ثابت	-۱۶/۱۹		-۴/۹۵	۰/۰۰۰		
انحرافات جنسی	۲/۵۶	۰/۰۸	۱/۴۹	۰/۰۰۱	۰/۵۸	۷۱/۱
پرخاشگری	۳/۷۴	۰/۱۵	۲/۹۵	۰/۰۰۰	۰/۶۱	۶۳/۱
ضعیف باورهای دینی و کسترش شبهه های فکری نوجوانان	۹/۲۲	۰/۳۹	۶/۷۴	۰/۰۰۰	۰/۵۱	۹۶/۱
عادی شدن روابط پسر و دختر	۴/۴۴	۰/۲۲	۴/۰۲	۰/۰۰۰	۰/۵۴۰	۸۵/۱
خلاصه مدل	R	R مجذور	تعديل R مجذور شده			
	۰/۷۳	۰/۵۳	۰/۵۳			
ANOVA	F	Sig	دوربین واتسون			
	۶۱/۹۶	۰/۰۰۰	۱/۷۴			

مطابق مطالب جدول فوق مشاهده می شود که متغیرهای مستقل پژوهش ۵۳ درصد از متغیر بزهکاری نوجوانان را پیش بینی می کنند. جدول ANOVA این میزان و مدل کلی تحقیق را تأیید می کند و براساس نتایج آن، متغیرهای میزان استفاده از فضای سایبری به طور معناداری بر بزهکاری نوجوانان تأثیر داشته اند. در مرحله آخر، برای شناسایی مهم ترین متغیرهای مؤثر بر بزهکاری جوانان، به ضرایب استاندارد شده (Beta) توجه کرده ایم. نتایج نشان می دهد میزان استفاده از فضای سایبری مهم ترین متغیر مؤثر بر بزهکاری جوانان بوده اند.

یافته های جانبی (آزمون فریدمن رتبه بندی متغیرها)

متغیر	میانگین	رتبه	مجذور کای	df	sig
انحرافات جنسی	۴.۹۸	۱	۴۷/۷۶۵	۵	۰/۰۰۰
پرخاشگری	۳.۴۵	۴			
ضعیف باورهای دینی و کسترش شبهه های فکری نوجوانان	۴.۱۵	۲			
عادی شدن روابط پسر و دختر	۳.۸۰	۳			

- مدیریت فضای مجازی: یکی از اقدامات موثری که می‌تواند در پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال و نوجوانان در فضای سایبری موثر باشد مدیریت نحوه به‌کارگیری از این فناوری است، بدین‌گونه که دولت و همچنین خانواده‌ها می‌توانند با نظارت مستقیم و با اعمال یک‌سری از محدودیت‌ها تا حد بسیار زیادی از بزه‌دیدگی ایشان جلوگیری کنند.

- نظارت بر مکانیزم‌های ارتباطی: تدابیر نظارتی بیش از آنکه یک اقدام پیشگیرانه باشد، از لحاظ بازدارندگی مورد توجه قرار می‌گیرد. این اقدام به دو شکل فنی و انسانی قابل اجرا می‌باشد. در حالت فنی، روش‌ها یا برنامه‌هایی بر روی سیستم نصب می‌شوند و کلیه فعالیت سایبری اشخاص را ضبط می‌کنند و سپس کنشگران می‌توانند با بررسی این سوابق موارد غیرقانونی را تحت پیگرد قرار دهند. مهم‌ترین مزیت این اقدام نسبت به اقدامات محدودکننده یا سلب‌کننده این است که در عین اثرگذاری بازدارنده که پیشگیرانه نیز تلقی می‌شود، در فعالیت کاربران خللی ایجاد نکرده و از این لحاظ اشکالی به وجود نمی‌آورد. در نتیجه می‌توان اذعان کرد که آسیب‌های فضای سایبری بر اطفال و نوجوانان در صورت عدم شناخت مکانیزم‌ها و همچنین عدم کنترل در استفاده از آن بسیار جدی است که می‌تواند خسارات غیرقابل برگشتی را در جامعه‌پذیری اشخاص مذکور داشته باشد؛ لذا بین فضای سایبری و بزه‌دیدگی اطفال و نوجوانان ارتباط و پیوستگی خاصی وجود دارد.

- هماهنگ کردن بخش‌های عمومی و خصوصی که در زمینه پیش‌گیری از وقوع جرم فعالیت دارند مانند نیروی انتظامی، کار و امور اجتماعی، آموزش و پرورش، شهرداری‌ها، شوراهای امور ورزش و جوانان، بهزیستی و... به منظور اجرای برنامه‌های عملی پیش‌گیرانه و هماهنگی بیشتر؛

- آگاهی دادن به خانواده‌ها برای نظارت و کنترل بیشتر بر فرزندان و گوشزد کردن میزان مجازات جرایم اخلاقی در صورت ارتکاب جرم توسط آنان؛

- اتخاذ تدابیر امنیتی بیشتر توسط دولت در محل‌های آسیب‌خیز و اقداماتی به منظور کمک به خانواده‌ها، بخصوص نوجوانان و جوانانی که در معرض آسیب قرار دارند.

معناداری وجود دارد پذیرفته می‌شود. در فرضیه سوم نیز با توجه به سطح معناداری به دست آمده از متغیر (بین میزان استفاده از فضای سایبری و پرخاشگری جوانان رابطه معنی‌داری وجود دارد. که مقدار $\text{sig} = 0/001$ کوچکتر از $0/05$ می‌باشد و همچنین آماره آزمون t به دست آمده برای آنها بزرگتر از $(7/783)$ می‌باشد می‌توان گفت فرضیه صفر رد و فرض فوق مبنی بر اینکه بین میزان استفاده از فضای سایبری و پرخاشگری جوانان رابطه معناداری وجود دارد پذیرفته می‌شود. در فرضیه چهارم پژوهش به نظر می‌رسد (بین میزان استفاده از فضای سایبری و تضعیف باورهای دینی و کسترش شبهه‌های فکری جوانان رابطه معنی‌داری وجود دارد. که مقدار $\text{sig} = 0/000$ کوچکتر از $0/05$ می‌باشد و همچنین آماره آزمون t به دست آمده برای آنها بزرگتر از $(0/849)$ می‌باشد می‌توان گفت فرضیه صفر رد و فرض فوق مبنی بر بین میزان استفاده از فضای سایبری و تضعیف باورهای دینی و کسترش شبهه‌های فکری جوانان رابطه معنی‌دار وجود دارد. در فرضیه پنجم بیانگر این است که بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و عادی شدن روابط دختر و پسر نزد جوانان رابطه معنادار وجود دارد. آزمون t انجام یافته بین استفاده از فضای سایبری و عادی شدن روابط دختر و پسر نزد جوانان جوانان رابطه معنی‌داری وجود دارد. که مقدار $\text{sig} = 0/002$ کوچکتر از $0/05$ می‌باشد و همچنین آماره آزمون t به دست آمده برای آنها بزرگتر از $(5/73/5)$ می‌باشد می‌توان گفت فرضیه صفر رد و فرض فوق مبنی بر بین میزان استفاده از فضای مجازی و عادی شدن روابط دختر و پسر در نزد جوانان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

پیشنهادها:

- ارتقاء سواد رسانه‌ای: سواد رسانه‌ای (Media literacy) مجموعه‌ای از مهارت‌های قابل یادگیری است که به توانایی دسترسی، تجزیه و تحلیل و ایجاد انواع پیام‌های رسانه‌ای اشاره دارد و یک مهارت ضروری در دنیای امروز قلمداد می‌شود. این مفهوم با ایجاد و گسترش رسانه‌های سمعی و بصری به وجود آمد و با گسترش شبکه‌های اجتماعی، روزبه‌روز دارای ابعاد گسترده و پیچیده‌تری شده است.

- آموزش مهارت‌های امتناعی: ایجاد حساسیت در طفل و نوجوان در حد معقول از طریق آموزش مهارت‌های امتناعی وی را از خطرات و تهدیدات بالقوه مصون می‌دارد.

- قناد، فاطمه و شریف، الهام (۱۴۰۰). مطالعه اجمالی حمایت از داده‌های شخصی در نظام حقوقی ایران و سند مقررات عمومی حفاظت از داده‌های اتحادیه اروپا. حقوق فناوری‌های نوین، ۲(۴).

- کرامتی معز، هادی و میرخلیلی، سید محمود و عالی پور، حسن و شیدائیان، مهدی، (۱۳۹۸) پیوند گرایش به شبکه های اجتماعی مجازی و بزه دیدگی نوجوانان (مطالعه موردی دانش آموزان بین ۱۲ تا ۱۵ سال منطقه پنج شهر تهران). - گیدنز، آنتونی، (۱۳۹۹) ترجمه محمدی اصل، کتاب قواعد جدید روش جامعه شناسی، انتشارات نقد افکار، چاپ ۲ - هسنون، بیلی (۱۹۱۳) زیر نظر علی حسین نجفی ابرندآبادی، مزاحمت در فضای مجازی، دانش‌نامه بزه‌دیده شناسی و پیشگیری از جرم جلد اول، چاپ اول.

- ملکوتی، نصیر؛ محسنی، فرید (۱۴۰۲). پیشگیری جامعه مدار از بزهکاری اطفال و نوجوانان در محیط های آموزشی مجازی (با تاکید بر یافته های جرم شناسی) فصلنامه علمی دیدگاه های حقوق قضائی. ۲۸ (۱۰۲)، ۲۳۴-۲۰۷.

- ناصری، محمد، (۱۴۰۱)، بررسی تاثیر فضای مجازی بر بزهکاری اطفال و نوجوانان، سومین کنفرانس بین المللی یافته های پژوهشی در حقوق و علوم قضایی، تهران، چاپ دوم.

- ولیامیز، ماتیو، (۲۰۲۳) بزهکاری مجازی، بزه، انحراف و مقررات گذاری بر خط، ترجمه امیر حسین جلالی فراهانی، تهران، بنیاد حقوقی تهران، چاپ نخست.

- حمیدرضا، شریعتی، مریم، زمانیان، معصومه و خلیلی، میلاد (۱۴۰۰). انتشار تصاویر کودکان در فضای مجازی و تأثیر آن بر شخصیت‌سازی پیش از بلوغ ایشان در پرتو حقوق ایران و مقررات بین‌المللی. مقالات

- حسین زاده، اسماء، (۱۴۰۲) کارشناس ارشد فقه و حقوق خصوصی. دانشگاه شهید مطهری. تهران. ایران
- ساریخانی، عادل؛ مریم سلطانی بهلولی (۱۳۹۹)، «نقش قوه مجریه در پیشگیری اجتماعی از جرم»، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۹۴.

سپاسگزاری

از معاونت محترم پژوهشی به خاطر حمایت معنوی در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌شود.
از آقای دکتر عبدالله علیزاده به خاطر بازبینی متن مقاله و ارائه نظرهای ساختاری تشکر و قدردانی می‌شود.
از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌شود.
نگارندگان بر خود لازم می‌دانند از آقای دکتر محمد رسول آهنگران به خاطر مطالعه متن مقاله حاضر و ارائه نظرهای ارزشمند سپاسگزاری نمایند.

منابع

الف- منابع فارسی

کتاب ها

- پاک نژاد، مهدی، (۱۴۰۲)، تاثیر شبکه های اجتماعی بر میزان بزهکاری کودکان و نوجوانان.
- عباسی سرمدی، مهدی و زنگی اهرمی، عهدیه (۱۴۰۱). بررسی سن کودک و آثار حقوقی آن از منظر اسناد بین‌المللی. فقه و حقوق خانواده، (۶۳) ۲۰-۴۱-۲۳.
- فاضلی دهکردی، (۱۳۹۹)، «تبارشناسی نظریه یادگیری اجتماعی آلبرت باندورا و بررسی انتقادی مفروضات فلسفی آن»، مجله مطالعات تحول در علوم انسانی، شماره ۳.
- فریدی، صمد و علی جعفری (۱۳۹۹)، «رابطه استفاده از شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان با ناهنجاری‌های اجتماعی (مطالعه موردی: جوانان شهر اردبیل)»، فصلنامه راهبرد اجتماعی - فرهنگی، شماره ۳۵.

- شهسواری، احسان، (۱۴۰۲)، بررسی تطبیقی الگوی ایرانی "صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی" و استانداردهای حقوق بین الملل کودک، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران.

منابع غیر فارسی

- Livingston, S., et al. (2014), Net children go mobile: uk report, London school of economics and political science, London. At Retrieved: <http://eprints.lse.ac.uk/39420>.
- Baruh, L., Secinti, E., & Cemalcilar, Z. (2017). Online privacy concerns and privacy management: A meta-analytical review. *Journal of Communication*, 67(1), 26-53.
- Livingston, S., et al. (2014), Net children go mobile: uk report, London school of economics and political science, London. At Retrieved : <http://eprints.lse.ac.uk/39420>.
- Li, Q., Cross, D., & Smith, P. K. (Eds.). (2018). Cyberbullying in the global playground: Research from international perspectives. John Wiley & Sons.
- Malgieri, G., & Custers, B. (2018). Pricing privacy—the right to know the value of your personal data. *Computer Law & Security Review*, 34(2), 289-303.
- Maughan, B., & M. Rutter (2018), *Antisocial Children Grown Up*, Cambridge University Press.
- Rheingold, H. (1993). *The virtual community: homesteading on the electronic frontier*. Cambridge, MA: Perseus Books Ren rights in cyberspace. *International journal of research and analyze*, 4(2), 36-45.
- Spada, M. M. (2014), "An overview of problematic internet use", *Addictive behaviors*, No. 39 (1).
- Committee on the Rights of the Child. (2021). General Comment No. 25 (2021) on Children's Rights in Relation to the Digital Environment.
- Chen, S.-Y. (2016), *Internet use and academic achievement: gender differences in early adolescence*, National Library of Medicine, National Center for Biotechnology Information. At Retrieved: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20>.
- Ferrell, J., & K. Hayward (2021), *Cultural Criminology*, Reviewed by Dr. Matt Long, Routledge, (New York, USA: Nottingham Trent University) At Retrieved: <https://www.routledge.com/culturalcriminology>.

- شکوهی، صفورا و پریسا اصغرزاده طالبی (۱۳۹۸)، «تأثیر فضای مجازی بر تربیت دینی کودکان»، فصلنامه پایش سبک زندگی، شماره ۱۶-۱۲۵- دوره ۷، شماره ۲. شماره پیاپی ۱۲. پاییز ۱۴۰۲. صفحات ۱۰۵ تا ۱۲۴.
- طارمی، محمد حسین (۱۳۸۷)، «فضای سایبر؛ آسیب ها و مخاطرات». ره آورد نور. شماره ۲۲. صص ۳۹-۳۲.
- عابدی تهرانی، طاهره و فاطمه افشاری (۱۳۹۲)، «آسیب شناسی رسانه های تصویری در بروز خشونت در جوامع»، مجله پژوهش های حقوق جزا و جرم شناسی، پژوهشکده حقوقی شهر دانش، شماره ۱.
- عباچی، مریم (۱۳۸۳)، «پیشگیری از بزهکاری و بزه‌دیدی کودکان»، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۷.
- غبوری نیا، پیمان؛ میر ابراهیمی، سیدعلی؛ قربانی، محمدعلی (۱۴۰۱). تحلیل جرم‌شناختی عوامل بزهکاری اطفال و نوجوانان شهرستان ارومیه در بازه زمانی ۱۳۹۰-۱۳۹۴. پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۱۰ (۲۰)، ۱۷۷-۲۰۷.
- نجفی ابرنآبادی، علی حسین (۱۳۸۹)، «پیشگیری عادلانه از جرم»، علوم جنایی (مجموعه مقالات در تجلیل از استاد دکتر محمد آشوری)، تهران: انتشارات سمت، صص ۵۵۹-۵۹۸.
- فرزانه نوروزی (۱۳۹۹) (بزهکاری اطفال و نوجوانان، بحرانی ناخواسته اما ریشه ای با تاکید بر عوامل بروز آن، دانشجوی کارشناسی ارشد رشته جزا و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی بوشهر ایران).
- مستانه، یدالله، برقی، رسول (۱۴۰۱) «تأثیر فضای مجازی بر تربیت اسلامی دانش آموزان؛ آسیب‌ها و راهکارها». شماره ۶۳ (۱۱ صفحه - از ۳۵ تا ۴۵).
. ثنایی، باقر. «آسیب شناسی خانواده». نشریه پژوهشی تربیت، سال اول، ش ۳، ۱۳۷۹.
- باقری دولت‌آبادی، علی و زارعیان جهرمی، فرج‌الله (۱۳۹۲). «تأثیر فضای مجازی بر هویت و همبستگی ملی». فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج. شماره ۱۶.
- حسینی، محمدرضا (۱۳۹۸). مسئولیت دولت‌ها و سازوکارهای صیانت از حقوق کودک در فضای مجازی. حقوق کودک، ۵۹-۳۱.